

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra speciální zootechniky

Srovnání plemen starokladrubský a lipický kuň

Bakalářská práce

Autor práce: Tereza Vlášková

Obor studia: Živočišná produkce

Vedoucí práce: Ing. Cyril Neumann

© 2017 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Srovnání plemen starokladrubský a lipický kůň" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 20.4.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce Ing. Cyrilu Neumannovi za odborné vedení při zpracování práce, vstřícný přístup a cenné podněty v rámci konzultací. Dík patří také mé rodině a přátelům za podporu v období tvorby práce.

Srovnání plemen starokladrubský a lipický kůň

Souhrn

Východiskem pro srovnání starokladrubského a lipického koně bylo především studium historie plemen, jejich charakteristik, analýza propojení chovu obou plemen a vytipování jejich společných znaků. Dále byl v rámci práce mapován současný stav chovu v České republice a zahraničí a posouzeny podmínky a předpoklady dalšího rozvoje plemen.

Starokladrubský i lipický kůň patří do skupiny plemen koní odvozených z arabo-berberské krve. Na vzniku obou plemen se podíleli koně starošpanělstí a staroitalské, kteří byli původně chováni na Apeninském a Pyrenejském poloostrově a dosáhli největšího rozšíření koncem 18. století. V této době se kůň starošpanělský a staroitalský rozšířili po celé Evropě a dostali se tak i do českých zemí.

Historii obou plemen není možné sledovat po celé období od jejich vzniku, protože hřebčiny Lipica i Kladruby nad Labem přišli v minulosti kvůli požárům o část dokumentů. Výměna plemenně velmi příbuzného chovného materiálu bývala mezi oběma hřebčiny běžná. V době rakousko-uherské monarchie hřebčiny promyšleně spolupracovaly. Vazby polevily v meziválečném období, ale po 2. světové válce k sobě oba hřebčiny opět našly cestu.

V chovu starokladrubských koní koluje krev koní lipických. Postupně zde působilo mnoho lipických hřebců, kterými byly připouštěny hrubší klisny. Produkty křížení však nebyly použity k dalšímu chovu, protože nebyly tak mohutní, jak to vyžadovala tehdejší potřeba koní pro ceremoniální účely vídeňského dvora. V Kladrubech bylo nutno od druhé poloviny minulého století chovat koně příbuzensky, protože nikde na světě není plemeno koní blízké koním starokladrubským, kromě lipicánů. Nejvhodnějším plemeníkem pro osvěžení kladrubských koní tedy byl a stále zůstává lipicán, který je kladrubskému koni původem i formou nejbližší.

Naopak lipický kůň má v sobě značné podíly kladrubské krve. Starokladrubský kůň byl v lipickém hřebčíně používán ke zmohutnění lipicánů. Kladrubští hřebci Favory narozený roku 1779 a Maestoso narozený roku 1773 se dokonce stali zakladateli dvou významných a dosud rozšířených lipických kmenů.

Velkou zásluhu na vzniku lipického plemene měly i kladrubské klisny. Do Lipice byly ve druhé polovině 17. století přivezeny klisny z Kladrub nad Labem a tam založily pět krevních linií, které jsou zřejmě v mateřských liniích klisen všech současných hřebčínů s lipickými stády.

Od poloviny 18.století byl v Lipici chován kůň jezdeckého typu a v Kladrubech kůň těžšího kočárového typu. Starokladrubský kůň pochází ze stejných předků jako lipicán, ale je mohutnější tělesné stavby. Exteriér barokního typu lipicána se v mnoha znacích podobá kladrubskému koni, i když díky různým podmínkám odchovu a jiným směrem řízeného výběru zůstává stále lehčím a ušlechtilejším než čistokrevný kladrubský kůň. Předpoklady dalšího rozvoje chovu obou plemen jsou vzhledem k současnému stavu a přijatým koncepcím uspokojivé.

Klíčová slova: starokladrubský kůň, lipický kůň, Kladruby nad Labem, Lipica, Piber

Comparison of the Kladruber and Lipizzan horse breeds

Summary

The basis for this comparison of Kladruber and Lipizzan horse was mainly a study of the history of the breeds, their characteristics, analysis of the crossbreeding of both breeds and identifying their common characteristics. Next, the current situation of the breeding in the Czech Republic and abroad and the conditions and possibilities of further development of the breeds have been mapped out in this paper.

The Kladruber and the Lipizzan belong to a class of breeds derived from Arabian-Berber origin. The Old Spanish (Iberian Horse) and Old Italian Horse (Neapolitan) that were originally bred on the Apennine and Iberian Peninsula respectively and were most widespread at the end of the 18th century, participated in the genesis of both breeds. That was when the Old Spanish and Old Italian Horse spread throughout Europe, also finding its way to the Czech Lands.

It is not possible to trace the entire history of both breeds since they originated because the stud farms Lipica and Kladruby has lost part of their documentation in the fires. The exchange of very similar breeding material used to be common between the two stud farms. In the days of the Austro-Hungarian Empire, both stud farms cooperated systematically. The ties weakened in the inter-war period, but after the Second World War both stud farms found their way to a resume cooperation.

The blood of the Lipizzan flows through veins the Kladruber breed. Gradually many Lipizzaner studs were brought here and were used for breeding with the bigger mares. The products of this cross breeding were not used for further breeding because they lack the robustness required in those days for the ceremonial purposes at the Viennese Court. From second half of the last century it was necessary to resolve to inbreeding in Kladruby because a horse breed close to the Kladruber existed anywhere in the world except the Lipizzan. Therefore the most suitable studhorse for reviving the Kladruber has been till this day the Lipizzan which is the closest to the Kladruber thanks to his origin and form.

In actual fact, the Lipizzaner has considerable amount of Kladruber blood in him. The Kladruber used to be used in Lipice stud farm to contribute to the robustness of Lipizzan. Studs from Kladruber called Favory, born in 1779, and Maestoso, born in 1773, even became the progenitors of two important and still widespread blood lines of Lipizzan.

Great credit for the birth of Lipizzan breed must be accredited to the Kladruber mares. In the 17th century, mares from Kladruby nad Labem were taken to Lipica where they founded five blood lines which manifest themselves clearly in the maternal lines of the mares at all of the contemporary stud farms with Lipizzan herds.

Since the 18th century a saddle horse has been bred in Lipica and a heavier carriage horse has been bred in Kladruby. The Kladruber originates from the same ancestors as the Lipizzan but he has a more robust construction. The exterior of a baroque Lipizzan is in many features similar to the Kladruber even though because of the different rearing conditions and different philosophy for controlled selection the

Lipizzan remains lighter and more noble than a pure blooded thoroughbred Kladruber. The expectation for the future development for both breeds have been satisfactory with regards to the current situation and applied approaches.

Keywords: Kladruber horse, Lipizzan horse, Kladruby nad Labem, Lipica, Piber

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Cíl práce	2
3 Literární rešerše.....	3
3.1. Vznik starošpanělského koně.....	3
3.2. Starokladrubský kůň	5
3.2.1. Historie chovu.....	5
3.2.2 Linie starokladrubského koně.....	9
3.2.2.1 Bělouši.....	9
3.2.2.2 Vraníci.....	13
3.3 Lipický kůň.....	16
3.3.1 Historie chovu.....	16
3.3.2 Linie lipického koně.....	19
3.4 Charakteristika plemene starokladrubský kůň.....	23
3.4.1 Exteriér a vlastnosti starokladrubského koně.....	23
3.4.2 Využití starokladrubského koně.....	25
3.5 Charakteristika plemene lipický kůň.....	27
3.5.1 Exteriér a vlastnosti lipického koně	27
3.5.2 Využití lipického koně.....	29
3.6 Porovnání obou plemen	30
3.6.1 Propojení plemen.....	30
3.6.2 Společné znaky plemen.....	32
3.7 Současná situace a předpoklady chovu obou plemen.....	33
3.7.1 Současná situace a předpoklady chovu starokladrubského koně.....	33
3.7.2 Současná situace a předpoklady chovu lipického koně.....	35
3.8 Koncepce, šlechtitelské cíle a předpoklady chovu obou plemen.....	37
3.8.1 Koncepce chovu obou plemen, šlechtitelské cíle.....	37
3.8.1.1 Koncepce chovu starokladrubských koní, šlechtitelské cíle.....	37
3.8.1.2 Koncepce chovu lipických koní, šlechtitelské cíle.....	40
3.8.2 Předpoklady k dosažení cílů v chovu obou plemen.....	43
4 Závěr.....	46
5 Seznam literatury.....	48

1 Úvod

Česká republika patří mezi země s tradičním a vyspělým chovem koní. Tato oblast, ačkoliv plní i jiné funkce než chov ostatních hospodářských zvířat, spadá jednoznačně do zemědělské prvovýroby a z pohledu zákonů a legislativy České republiky patří kůň mezi hospodářská zvířata. Počet koní v Česku se za posledních deset let takřka zdvojnásobil. Hlavním důvodem výrazného nárůstu počtu koní v České republice v posledních letech je především vzrůstající obliba koní a jejich využití ke stále populárnějšímu jezdeckému sportu a rekreačnímu ježdění. Chov koní vytváří pracovní místa v různých oborech, jako je například zemědělství, lesnictví, trenérství, jezdeckví, veterinářství, hyporehabilitace, krmivářství a kovářství.

Hřebčín v Kladruzech nad Labem je nejstarším kontinuálně provozovaným hřebčínem světa. Spojuje hodnoty unikátního chovu koní a komplexu kulturní krajiny utvářené staletým soužitím lidí a koní. Je domovem starokladrubských koní, kteří se svými tvary odlišují od ostatních ras a lze je tak označit zootechnickým unikátem známým v celém světě. Starokladrubský kůň je jediné původní plemeno České republiky, které se daří uchovat v tradiční podobě již řadu století. Současně se starokladrubským koněm byl na stejném genetickém základu zahájen i chov koně lipického.

Starokladrubští a lipičtí koně jsou chováni více jak 400 let, a tudíž patří k nejstarším a nejušlechtlejším plemenům na světě. Obě tato plemena vznikla na podkladě starošpanělské a staroitalské krve. Starokladrubští koně byli od počátku chováni jako koně ceremoniální pro císařskou kočárovou službu, naopak lipicáni byli chováni pro jezdecké potřeby. Dodnes se daří chov starokladrubského a lipického plemene zachovat a jejich chov i úspěšně rozšiřovat.

Starokladrubský bělouš patří mezi celosvětové unikáty, neboť byl vyhlášen Národní kulturní památkou České republiky. Poučení z historie chovu význačných plemen koní vytváří předpoklady k úspěšnému chovu koní v budoucnosti. Při postupném naplňování přijatých koncepcí lze další vývoj chovu starokladrubských i lipických koní i chovu koní obecně očekávat s uspokojením.

2 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je formou literární rešerše zpracovat přehled o původu a historii chovu starokladrubského koně a lipického koně. Vzhledem k tomu, že se na vzniku obou plemen podíleli koně starošpanělstí a staroitalští, počátek popisu historie chovu starokladrubského koně a lipického koně spadá do daleké minulosti.

Úkolem studia linií starokladrubského a lipického koně je poukázat na dlouhou a bohatou historii chovu obou plemen, kdy původ starokladrubského koně je možné vysledovat zpět k zakladatelům kmenů a linie lipického koně vychází ze slavných starošpanělských hřebců.

Podstatnou částí práce je charakteristika starokladrubského a lipického koně, popis jejich exteriérů, vlastností a jejich vzájemné porovnání s cílem analyzovat propojení a společné znaky obou plemen.

Cílem posouzení možností využití starokladrubského koně a lipického koně s přihlédnutím k vlastnostem obou plemen a s ohledem na původní a současné záměry chovu je zdůraznit možnosti širokého využití starokladrubského a lipického koně v oblasti hospodářství i volnočasových aktivit.

Úkolem hodnocení současného stavu v chovu obou plemen v České republice a zahraničí je posouzení východisek chovu s ohledem na potřeby uživatelů a záměry v oblasti chovu koní.

Na hodnocení současného stavu chovu obou plemen navazuje posouzení stávajících koncepcí chovu starokladrubského koně a lipického koně a obecně chovu koní v České republice s cílem rozvoje udržitelného chovu koní na našem území.

Cílem posouzení šlechtitelských cílů a předpokladů dalšího rozvoje chovu obou plemen je hodnocení perspektiv chovu obou plemen vzhledem k současnému stavu, přijatým koncepcím a potřebám uživatelů.

K naplnění cílů bakalářské práce byly využity dostupné informace z tištěných a elektronických zdrojů.

3 Literární rešerše

3.1 Vznik starošpanělského koně

Koně přivedli na Pyrenejský poloostrov pravděpodobně Féničané kolem roku 1500 př.n.l. Byli to koně orientálního původu, jejichž krev se následně mísila s krví koní domácích okcidentálních. Tak vznikl základ pro budoucího koně iberského. Starošpanělský kůň je tedy křížencem koně západního a orientálního. Když v letech 711-1350 n.l. ovládli Pyrenejský poloostrov Maurové, kteří mimo jiné byli na tehdejší dobu vynikajícími odborníky v chovu koní, krev orientálních koní se stále více mísila s krví koní domácích (Lerche, 1956a).

Maurové s sebou přivezli ze severní Afriky berberské koně. Maurové však původní domácí koně nelikvidovali, ale naopak s nimi dále pracovali a dále je zušlechťovali křížením, jednak s berberem, ale také s koněm arabským. Oceňovali figurální postavu těchto kříženců a jejich vysoké chody, které patrně předávali křížením někteří berberští koně svým potomkům. Tréninkem, výběrem a úpravou životních podmínek pro křížence, jaké pro jezdecké koně uznali za vhodné, položili Maurové základ koni starošpanělskému. Ten byl ve své nejušlechtilejší formě chován na jihu Španělska v Andalusii, kde měli Maurové rozsáhlé chovy. Proto se tento kůň nazývá také kůň andaluský (Ambrož, 1957). Výběrem a další plemenitbou z populace kříženců vznikl neobyčejně vhodný typ koně pro tehdejší použití, především v armádě. Byl učenlivější, pohyblivější a mnohem obratnější než těžcí rytířští koně (Misař, 1992). Vzniklo plemeno, jaké Evropa dosud neviděla. Andaluský kůň byl proto nejžádanějším jezdeckým koněm v Evropě i v následujících staletích. Těm nejkrásnějším se říkalo „ginette“ a právě o ty měly knížecí dvory největší zájem. V určitém období byla po andaluských koních taková poptávka, že byl vývoz zakázán pod trestem smrti (Záliš, 1979).

Starošpanělský kůň byl kůň s delší, užší mírně klabonosou hlavou, s delším, vysoko nasazeným krkem a nevýrazným kohoutkem. Měl často volnější hřbet s kulatou svalnatou zádí. Jeho nohy byly dlouhé, tenké s dlouhou kulatou holení a chod byl velmi vysoký, přitom kratší. Hřívu i ohon mívali zvláště pěstěné a dlouhé. Barvu srsti měl často bílou, ale také černou nebo hnědou. Tito koně se velmi rozšířili i do okolních zemí, zejména do Francie, Itálie i dalších evropských zemí (Štrupl a kol., 1983). Koně chovaní na Iberském poloostrově měli genetické předpoklady ke školní práci a také vynikali výbornou jezditelností a vysokou karpální akcí, což je předurčovalo i k využití při slavnostních příležitostech (Dušek, 1995). Maurové byli r. 1492 z poloostrova definitivně vypuzeni (Záliš, 1979). Tehdy nastal velký úpadek chovu

starošpanělských koní. Došlo k hrubému porušování chovu přiváženými cizími plemeny, zejména koňmi neapolskými (Bílek, 1958).

Na počátku 16. století získávají španělský trůn Habsburkové. Španělští Habsburkové byli členové Habsburské dynastie vládoucí ve španělském království (včetně rozlehlé zámořské koloniální říše) a po jistý čas i v portugalském království. Zakladatelem španělské linie Habsburků byl Karel V., který byl římskoněmeckým císařem, rakouským arcivévodou a španělským králem. Ten r. 1521 předal vládu nad rakouskými državami svému bratru Ferdinandu I., který založil rakouskou větev rodu. (Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0pan%C4%9BI%C5%A1t%C3%AD_Habsburkov%C3%A9, datum citace 23.2.2017).

Všude v Evropě, kde se zaváděl španělský dvorský řád, byl zaváděn i chov starošpanělského koně. Pod jejich vlivem i po jejich vzoru byli zakládány dvorní i šlechtické hřebčiny v Dánsku, Itálii, Nizozemsku a ve střední Evropě (Záliš, 1979). Chov starošpanělů začíná znovu upadat r. 1541 při válečném tažení Karla V. do Tunisu. Z nejlepších starošpanělských koní bylo totiž sestaveno velké jezdecko, které bylo úplně zničeno. Není pochyb o tom, že až do 16. století se andaluskému koni nevyrovnala žádná ze starověkých plemen. Andaluský kůň v sobě spojil ušlechtilost a krásu orientálního koně se silou a houževnatostí norického koně (Bílek, 1958).

Koncem 18. století sláva starošpanělských koní pohasla. Francouzská revoluce totiž učinila přítrž nadměrnému přepychu šlechty, podstatně se zrychlilo tempo života a na evropské pevnině přišel do módy anglický plnokrevník a s ním i pořádání rychlostních závodů. Stará plemena byla prokřížena anglickými plnokrevníky a tím došlo nejprve ke zkažení plemen a později k vytlačení ze zemí, kde dříve jejich chov vzkvétal. Začátkem 19. století poměrně rychle zmizela také plemena genettů a karosiérů. (Ambrož, 1957).

Typ starošpanělských koní se v Evropě přesto udržel v bývalých rakouských dvorských hřebčínách v poměrně čisté formě díky konservativním předpisům, konkrétně v koni lipickém a starokladrubském (Ambrož, 1957).

První andaluští koně přišli do obory v Kladrubech nad Labem r. 1552, tedy ještě v době, kdy panství patřilo rodu Pernštejnů. S využitím těchto koní v chovu začal pozdější císař Maxmilián II. Jeho nástupci využívali služeb korutanské rodiny Khevenhillerů. Nejznámější z nich Jan z Khevenhillerů byl 30 let vyslancem u madridského dvora. Podle jeho znalostí byli vybíráni koně pro oba hřebčiny vídeňského dvora. Byl to hřebčiny Kladruby nad Labem,

povýšený Rudolfem II. r. 1579 mezi císařské hřebčiny a Lipici u Terstu, založený r. 1580 jeho strýcem Karlem Štýrským (Záliš, 1979).

3.2 Starokladrubský kůň

3.2.1 Historie chovu

Starokladrubský kůň je naším jediným autochtonním plemenem, pojmenovaný podle hřebčína svého vzniku. Národní hřebčín Kladruby nad Labem (dále NHK) byl založen v r. 1563 Maxmiliánem II. a v r. 1579 povýšen zvláštním dekretem Rudolfa II. mezi císařské hřebčiny. Vznikl na místě již dřívější koňské obory s cílem produkce starošpanělských koní pro potřebu vojenskou a pro ceremoniální potřebu císařského dvora. Později se chov zaměřil na produkci ceremoniálních kočárových koní (Dušek, 2011). Kladrubský hřebčín, jak píše Gregor (2012), jako jeden z mála přetrval více jak 430 let od svého založení. Je tedy největším a nejstarším hřebčínem na světě.

V Kladrubech nad Labem se věnoval chovu koní již rod Pernštejnů, kteří zakoupili zdejší panství v r. 1491 (Dyková a Záliš, 2000). Pardubické panství odkoupil Ferdinand I., děd Maxmiliána II., od Jaroslava z Pernštejna. Ten se tohoto svého panství musel zříci pro dluhy po svých předcích, kteří na tomto panství podnikali nákladné zvelebovací akce (Ambrož, 1957). R. 1563 vybuodoval císař a král Maxmilián II. ve zdejší oboře hřebčín, čímž položil základy dnešnímu známému a uznávanému chovu koní v Kladrubech. V r. 1579 povýšil císař Rudolf II. původní koňskou oboru na císařský hřebčín a udělil mu statut Císařského dvorního hřebčína. Tento rok se zapsal do historie jako oficiální založení hřebčína (Dostupné z: <http://www.nhkladruby.cz/historie>, datum citace 22.2.2017).

Na počátku se zde chovali koně různého zbarvení, na konci 18. století se však chov v kladrubských stájích zaměřil pouze na bílé a černé zbarvení. Starokladrubský bělouš se stal symbolem aristokracie, kdežto vraníci byli využíváni zásadně klérem (církvními hodnostáři). Základem tehdejšího chovu se staly domácí klisny, které byly připouštěny importovanými hřebci starošpanělského a neapolského původu.

Za vlády císaře Karla VI. zažívá hřebčín skutečný rozvoj. V písemných dokumentech z této doby jsou Kladruby uváděny jako nejsilnější dvorní hřebčín, v němž je chováno 30 plemenů a 500 klisen. R. 1757 zničil požár téměř vše cenné, co zdi Kladrubského hřebčína uchovávaly, včetně nejstarších chovatelských záznamů (Dyková a Záliš, 2000). Hřebčín v dobách míru vzkvétal a v období válek naopak upadal. Několikrát musel být kvůli válečným událostem přemístěn. Před válkou s Pruskem byl hřebčín evakuován do Kopčan, které byly v letech

1765–1826 císařským hřebčínem (z Kopčan pocházejí zakladatelé chovu běloušů Generale a Generalissimus). Po požáru v Kladrubech se koně neměli kam vrátit a bylo dokonce uvažováno o ponechání koní v Kopčanech, ale chovu se zde příliš nedařilo a tak byl v r. 1770 kladrubský hřebčín z iniciativy tehdejšího následníka trůnu Josefa II. obnoven. Starokladrubští koně tím získávají nejen nový domov, ale i nezanedbatelnou podporu ve šlechtitelské oblasti (Lerche, 1959). Většina staveb dnešního hřebčína pochází právě z této doby.

Existence starokladrubských koní byla nejvážněji ohrožena v r. 1918 a plemeno bylo určeno k zániku. Koně totiž představovali pro novou Československou republiku jednu z upomínek na nenáviděnou habsburskou monarchii (Holcová, 2004). Až do r. 1918 byli kočároví koně dodáváni do dvorních stájí. Za Rudolfa II. do Prahy na Hradčany, ale od dob jeho bratra Matyáše II. a pak trvale za dalších jeho nástupců do Vídně.

Po pádu habsburské monarchie v r. 1918 ještě oficiálně užíval starokladrubská spřežení první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který na koni jezdil až do svých 83 let, a následně prezident Eduard Beneš. Tím, že Masaryk převzal císařský ceremoniál, prakticky bělouše zachránil (Dostupné z: <http://www.favory.cz/cs/historie/>, datum citace 17.2.2017).

Obr. 1: T. G. Masaryk se starokladrubským spřežením (zdroj: archiv Ing. Cyril Neumann)

Mezi koně, kteří působili ve službách Hradu ve 20. letech minulého století patří například valach Conversano Savona, lipický bělouš narozen r. 1910, dále valach Maestoso Dubovina, lipický bělouš narozený r. 1910 a Pluto Stornella, lipický tmavý bělouš narozený r. 1910 a valach Hektor, světlý hnědák narozený v r. 1905, nazývaný též jako prezidentský kůň (Jindráková, 2003).

Chov vraníků v Kladrubech byl dokonce r. 1932 zrušen. Populace starokladrubských vraníků se tak díky záměrnému úpadku celého plemene ocitla na pokraji zániku (Holcová, 2004). Předmětem mnoha diskusí se stala otázka, zda má hřebčín ve šlechtění starokladrubského koně vůbec pokračovat. Zastáncem chovu starokladrubského koně byl především nestor české zootechnické školy prof. František Bílek, který s vizí prosazoval zachování tohoto hipologického unikátu. Byl to právě prof. Bílek, který vypracoval na konci 30. let 20. stol. projekt k záchraně starokladrubského vraníka, respektive k jeho regeneraci. V průběhu dalších válečných let bylo soustředěním zbylých jedinců a s využitím lipické krve plemeno regenerováno. V r. 1938 kdy byla regenerace chovu zahájena v Průhonicích, následně byl chov v r. 1946 přemístěn do vhodnějších podmínek hřebčína ve Slatiňanech. Při obnově chovu byly zachovány základní typické znaky plemene, současně docházelo k určitému zlepšení původních exteriérových nedostatků a charakteristických chodů. V důsledku nízké populace bylo nutné v poválečném období zajišťovat genová imigrace. U běloušů to bylo postupné využití orlovského klusáka (v omezeném rozsahu), v rozhodujícím rozsahu pak využití lipické krve a v poslední etapě lusitánského plemeníka (Misař, 2011). Ve stádě starokladrubského vraníka to bylo zejména využití hřebce fríského (Dušek a kol, 1999). V r. 1973 byl z Holandska importován fríský hřebec Romke, prověřený již v tamním chovu. Hřebec tohoto plemene byl vybrán proto, že i fríský kůň holandského chovu je do určité míry geneticky příbuzný s kladrubským koněm. Toto plemeno bylo totiž v době španělské nadvlády ovlivněno starošpanělskými hřebci, kteří byli v tamním chovu používáni, a to i po ukončení španělského panství (Dušek, 1992). Z Lipických plemeníků byl použit Maestoso I, Pluto II, 260 Neapolitano Gratia a Siglavy Pakra (Misař a Jiskrová, 2001). Při regeneraci kladrubských vraníků vznikly nové linie, jež rozšířily krevní základnu linie. Byly to linie Siglavy Pakra (lipická) a linie Romke (fríská), přičemž příslušníci těchto linií jsou nadále v chovu. V r. 1956 byl Krajský pokusný hřebčín ve Slatiňanech přejmenován na Výzkumnou stanici pro chov koní a zde byla také v letech 1979–1980 regenerace starokladrubských vraníků ukončena (Holcová, 2004). Dyková a Zálíš

(2000) doplňují, že dodnes se daří chov starokladrubského plemene zachovat a jeho chov i úspěšně rozšiřovat.

Tak jako každá revoluce, tak i sametová v r. 1989 starokladrubským koním něco starého vzala a něco nového přinesla. Kladrubský hřebčín se vyčlenil z původního koncernového Státního plemenářského podniku, společně se sesterským hřebčínem ve Slatiňanech se osamostatnil a v r. 1992 vytvořil samostatný státní podnik Národní hřebčín. Hlavní úloha hřebčína se následně změnila z původního zaměření na produkci plemenných teplokrevných hřebců pro zemský chov na „strážce“ genové rezervy ČR starokladrubského koně, a to v původním historickém areálu hřebčína (Dyková a Záliš., 2000).

R. 1990 byla populace tohoto plemene uzavřená před importem genů z jiných populací. Plemeno je v souladu s dikcí zákona č. 154/2000 Sb., plemenářský zákon (Sbírka zákonů ČR, Částka č. 49/2000 Sb., datum vydání 21.6.2000, platnost od 1.1.2001) významnou genovou rezervou s jedinečnými vlastnostmi a vysokou kulturní a historickou hodnotou.

Hřebčín v sobě spojuje hodnoty unikátního chovu koní a komplexu kulturní krajiny utvářené staletým soužitím lidí a koní. Je domovem starokladrubských koní, kteří se svými tvary odlišují od ostatních ras a lze je tak označit zootechnickým unikátem známým v celém světě. V r. 1995 byl rozsáhlý komplex hřebčína spolu se základním kmenovým stádem starokladrubského koně prohlášen kulturní památkou, sedm let poté národní kulturní památkou. Poprvé v českých dějinách se tak hospodářské zvíře stalo vedle uměleckých a architektonických děl oficiální součástí kulturního dědictví České republiky. Starokladrubský kůň je tak jediným památkově chráněným živým tvorem na světě. V současné době je kladrubský hřebčín na cestě k zápisu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. V červnu r. 2016 podepsali ministr zemědělství Marian Jurečka a ministr kultury Daniel Herman společnou dohodu o zřízení Rady památky Kulturní krajina hřebčína v Kladrubech nad Labem. Ustanovením rady Česká republika zahájila finální krok, kterým se bude závazně ucházet o zařazení památky na Seznam UNESCO (Ježková, 2016).

Starokladrubský kůň je původní české plemeno, které je zařazeno mezi genové zdroje. Tvoří důležitý genofond s unikátními znaky a vysokou kulturní a historickou hodnotou. Patří mezi ohrožená plemena, protože počet klisen je menší než 1000 (Vostrý et al., 2011).

Od r. 1989 se početní stav starokladrubských koní zdvojnásobil (Dyková a Záliš., 2000). Podle řádu plemenné knihy z r. 2015 je ve stavu k 31. 12. 2015 celkem 45 plemenných hřebců

(22 běloušů, 23 vraníků) a 526 chovných klisen, z toho 253 bělek a 273 vranek (Řád plemenné knihy 2015, <http://www.nhkladruby.cz/prilohy/radpk15.pdf>, datum citace 30.11.2016).

3.2.2 Linie starokladrubského koně

Původ starokladrubského koně je možné vysledovat zpět k zakladatelům kmenů, které daly jména současně existujícím otcovským kmenům. Současná populace je rozdělena na pět čistokrevných klasických kmenů a tři čistokrevné neklasické kmeny, z nichž jsou Generale, Rudolfo a Favory bělouši, Siglavy Pakra a Solo vraníci a Generalissimus, Romke a Sacramoso se vyskytují ve dvou barevných variantách (bělouši i vraníci). Čistokrevný klasický kmen Napoleone v r. 1992 zanikl (Dyková a Záliš., 2000).

3.2.2.1 Bělouši

Zakladatelem současných stád starokladrubských běloušů byl italsko-španělský vraník Pepolli, který se narodil v r. 1764 v jednom ze soukromých hřebčinů u Ferary v severní Itálii (Ambrož, 1957).

Linie Generale

Linie Generale vznikla v hřebčině v Kopčanech r. 1787 narozením hřebce General. General byl po otci Imperatore, bělouši, který byl synem vraníka Peppoli, zakoupeného v Itálii a matky Aurora po otci Toscanello z matky Turczulla. Matka plemníka General byla kopčanská vranka Mosca, která pocházela po vraníku Mosto a z matky vranky Salvatica. I když byl Generale zakladatelem linie kladrubských běloušů, pocházel ze 75 % krve vraníků a pouze z 25 % krve běloušů (Lerche, 1956a). Tento plemník se stal praotcem dnešní linie starokladrubských běloušů rodu Generale (Ambrož, 1957).

Obr. 2: Zástupce linie Generale 1428 GENERALE PASTORELLA VII

(Dostupné z: <http://pk.nhkladruby.cz/154571/.html>, datum citace 23.2.2017)

Linie Generalissimus

První Generale zanechal v Kopčanech tři syny. První z nich, Generalissimus I, se stal zakladatelem druhé linie starokladrubských běloušů. Byl to bělouš z neapolské matky Bellona, narozený v Kopčanech r. 1797. Tento rod se v hřebčíně udržel do r. 1929, kdy vymřel poslední Generalissimus XXII. Později byl místo zaniklé linie vybrán jeden silný a typický hřebec Generale z matky Generalissimus a byl opět pojmenován Generalissimus a označen číslem XXIII (Ambrož, 1957).

Obr. 3: Zástupce linie Generalissimus 944 GENERALISSIMUS ALTESSA XLII

(Dostupné z: <http://pk.nhkladruby.cz/102283/.html>, datum citace 23.2.2017).

Linie Favory

Zakladatelem této linie byl lipický plemeník, plavák Favory. Tento hřebec byl po druhé světové válce použit ke zvýšení variability stáda běloušů. Narodil se r. 1938 v hřebčíně Bábolna, jeho otcem byl významný bábolenský kmenový plemeník Favory XVIII a matkou 23 Maestoso XIX. Původ importovaného hřebce byl syntézou lipických kmenů s výjimkou kmene Siglavy. V Kladruzech nad Labem připouštěl v sezónách 1952-1959. Jeho pokračovatelem se stal potomek Favory IV, který byl otcem plemeníka 980 Favory IV-1 z vynikající klisny 817 Generalissimus XXIII. Vzhledem k původu po matce a tehdy nejisté situaci ve vývoji kmene Generalissimus byl tento hřebec označen jako Generalissimus XXIX. V r. 1938 připouštěl kladrubské bělky Favory IX narozený r. 1960, po otci Favory XX a z matky 572 Neapolitano XIII. Nejvýznamnějším pokračovatelem jeho vlivu na šlechtění běloušů byl Favory XI K (Misař, 2011).

Obr. 4: Zástupce Zástupce linie Favory 1651 FAVORY ALBUZA XXVII

(Dostupné z: <http://pk.nhkladruby.cz/173728/.html>, datum citace 23.2.2017).

Linie Rudolfo

Linie byla založena lusitánským hřebcem stejného jména, narozeným r. 1968 po Eneias v Portugalsku (Záliš, 1997). Byl importován r. 1977 z Portugalska, za účelem rozšíření krevní základny starokladrubských běloušů krví andaluských koní. Do plemenitby byl po Rudolfovi zařazen jen menší počet klisen, jelikož koně španělského nebo portugalského typu mají podstatně menší tělesný rámec (Dušek, 1992).

Obr. 5: Zástupce linie Rudolfo 1033 RUDOLFO CURIOSA V

(Dostupné z: <http://www.muller-equine.cz/reprodukce-koni-1/historie-stance/rok-2012/1033-rudolfo-curiosa-v.htm>, datum citace 23.2.2017).

3.2.2.2 Vraníci

Chov vraníků založili italsko – španělští hřebci Sacramoso a Napoleone. Linie Napoleone později zanikla.

Linie Sacramoso

Tato linie byla založena italsko – španělským hřebcem vraníkem Sacramoso narozeným r. 1799. Ten se dostal do Kladruhu nad Labem z arcibiskupského solnohradského hřebčína Riess. Tato linie, ze které v hřebčíně vzniklo 13 hřebců, roku 1861 zanikla. Druhá linie Sacramosů se udržela až do současné doby. Byla založena hřebcem Sacramoso narozeným r. 1800 v hřebčíně olomouckého arcibiskupství v Kroměříži (Ambrož, 1957). Z této linie se odštěpila vraná větev odvozená hřebcem Sacramoso XXXI, který se narodil r. 1927. Ten se rozhodujícím způsobem podílel na regeneračním procesu starokladrubského vraníka a byl přejmenován na Solo (Záliš, 1997).

Obr. 6: Zástupce linie Sacramoso 2312 SACRAMOSO ROMY XVIII

(Dostupné z: <http://www.hrebcinec-tlumacov.cz/kun/51>, datum citace 23.2.2017).

Linie Napoleone

Druhou linii založil hřebec Napoleone, který se narodil v r. 1845 v Itálii. Byl zakoupen v Římě pro vídeňský dvůr, odkud byl dovezen r. 1855 do Kladrub nad Labem. Plemeník Napoleone byl přivezen pro osvěžení krve a rozšíření krevní základny. Byl původu italsko-španělského s příměsí krve norické přesně tak, jak tomu bylo i u linie Sacramoso, tudíž nerušil výstavbu stáda kladrubských vraníků. Napoleoni v Kladrubech připouštěli klisny po Sacramoso a Sacramosové kryli opět dcery po Napoleone (Lerche, 1956a).

Poslední hřebec Napoleone, který v kladrubském hřebčíně působil, byl Napoleone Solo (Lerche, 1956a). V r. 1922 tato linie zanikla jako důsledek dramatického vývoje chovu starokladrubských koní, kdy bylo stádo vraníků prakticky zrušeno a plemeni i klisny rozprodáni (Dostupné z: <http://www.nhkladruby.cz/plemeno>, datum citace 22.2.2017).

Linie Siglavy Pakra

Tuto linii starokladrubských vraníků založil lipický plemeník Siglavy Pakra, narozený r. 1946, po otci 906 Siglavy Gaetana III, z matky 401 Tulipan Maradhat. Byl to jediný příslušník kmene Siglavy použitý při regeneraci starokladrubského vraníka. Siglavy Pakra byl podobně jako ostatní lipicánští plemeníci mohutný lipicán většího rámce (Misař, 2011).

Obr. 7: Zástupce linie Siglavy Pakra 1074 SIGLAVY P.BASILIKA VIII

(Dostupné z: <http://pk.nhkladruby.cz/130253/.html>, datum citace 23.2.2017).

Linie Romke

Linie je založená fríským vraníkem, narozeným v r. 1966. Byl importován z Holandska r. 1973 rovněž za účelem rozšíření krevní základny starokladrubských vraníků, ale také za účelem zvětšení jejich tělesného rámce a využití výrazné dědivosti vraného zbarvení bez odznaků. Tento plemeník působil v chovu v období let 1974-1985 (Holcová, 2004).

Obr. 8: Zástupce linie Romke 1217 ROMKE ELEJA X

(Dostupné z: <http://pk.nhkladruby.cz/133254/.html>, datum citace 23.2.2017).

3.3 Lipický kůň

3.3.1 Historie chovu

Lipický kůň patří mezi nejstarší evropská plemena koní a je považován za národní poklad Slovinska. Lipicán může být označen jako barokní kůň, protože nejméně 60 % ze současného genotypu pochází z koní, kteří se narodili v druhé polovině 19. století. (Lovsin et al.,2001). Lipický kůň byl vychován v hřebčíně Lipica. Vesnička Lipica se nachází ve slovinském regionu Primorska v krasové oblasti nedaleko italských hranic (Štrupl a kol., 1983).

Hřebčín byl založen r. 1580 a dnes patří mezi historické a kulturní klenoty Slovinské republiky. Historie Lipice je úzce propojena s Habsburským rodem, který vládl značné části Evropy a velmi si cenil chovu koní. Za ideál byli v té době považováni španělští koně. A také proto se arcivévoda Karel II. Štýrský (syn Ferdinanda I. Habsburského) rozhodl v krasové oblasti založit královský hřebčín, protože se zdejší půda a klimatické podmínky podobaly španělské vlasti

těchto koní. S tímto cílem odkoupil od terstského arcibiskupa tehdy zničené a opuštěné panství Lipica a v r. 1580 podepsal dohodu o obnově panství (Gregor, 2010). Bylo to právě rok po tom, co jeho synovec Rudolf II. roku 1579 založil hřebčín v Čechách na pardubickém panství v Kladrubské oboře. Ještě téhož roku bylo do Lipice přivezeno ze Španělska stádo 24 andaluských klisen a tři hřebci (Ambrož, 1957). Lipice vznikla především jako azyl pro stáda koní putujících do centrální Evropy.

V dovozech starošpanělských koní se pokračovalo i v letech 1582 a 1583 a dále i po smrti štýrského arcivévody Karla II. v r. 1590. Později přicházeli do Lipice ve větším počtu koně ze severní Itálie z okolí Roviga a Verony. Ty pravděpodobně sloužili ke zmohutnění lipicána, který měl v první řadě sloužit jako kůň cestovní, zapřáhaný do těžkých dvorních kočárů - karos (Michal, 1930). Pro další zvýšení tvrdosti a vytrvalosti se v lipickém hřebčíně používalo arabských hřebců. K zmohutnění lipického koně se používalo i koní dánských a kladrubských, zejména klisen, které založily samostatné rodiny (Lerche, 1959).

I přes četné překážky se hřebčín zdárně vyvíjel, takže šlechta z širokého okolí zakládala hřebčiny s chovem lipicánů. Za vpádu Francouzů se v r. 1797 ztratily starší plemenné knihy a proto jsou známá pouze jména koní chovaných na Lipici po r. 1701. V první polovině 18. století se stav chovných koní na Lipici pohyboval kolem 150 klisen. V této době nechal Karel VI. postavit současnou barokní jízdárnu Španělské jezdecké školy ve Vídni, která byla založena r. 1572 Maxmiliánem II. Měla velikou důležitost pro chov lipicána a byla rozhodujícím činitelem v určování chovného směru hřebčína (Michal, 1930).

Plemeno lipicánů, jak jej dnes známe, bylo vyšlechtěno v dobách Marie Terezie. Byl to právě František I. Štěpán Lotrinský, manžel Marie Terezie, který jevil velký zájem o chov koní (Gregor, 2010). Pro hřebčín byla kritickou dobou léta napoleonských válek (1797-1815). V té době se musel lipický hřebčín s veškerým chovným materiálem několikrát stěhovat (Michal, 1930).

R. 1802 zasáhlo hřebčín zemětřesení. Při něm zahynulo několik elitních hřebců a některé budovy byly zničeny. Hřebčinec v Lipici zažil i později řadu těžkých situací. Mimo jiné byli zdejší lipicáni v r. 1805 za napoleonských válek přestěhováni do bezpečného města Djakovo ve Slavonii, odkud byli vráceni v r. 1807. R. 1809 byl Terst a provincie Carniola po uzavření mírové smlouvy v Šönbrunnu připojeny k Francii a císař byl opět nucen přemístit stádo 289 koní z Lipice do města Peczko v Maďarsku. Tam koně zůstali až do r. 1815, kdy po Vídeňském kongresu spadala oblast opět pod rakouskouherskou monarchii. Po první světové válce přišlo Rakousko 31. října 1918 zánikem Rakouska-Uherska o Lipici a chovný lipicánský

materiál byl přeložen do Piberu (Ambrož, 1957). Když v květnu 1915 vstoupila Itálie do války, císař nařídil okamžitou evakuaci lipického stáda a jeho jádro muselo opět opustit svou domovinu. Hřebci a klisny byli přemístěny do Laxenburgu ležícího nedaleko od Vídně a 137 hříbat skončilo v Kladrubech nad Labem. Lipici nejvíce postihla druhá světová válka. Všechny 179 koní přemístila německá armáda do Hostouně v západních Čechách, tehdy součásti Sudet a Velkoněmecké říše (Gregor, 2010). Během let 1942 a 1943 sem byli postupně přesouváni koně i z ostatních okupovaných území. V dubnu r. 1945 jednotka amerických vojáků pod vedením Charlese Reeda obsadila v rámci osvobozování zajatců Hostouň a tím objevila i lipicány. Akce pod názvem „Operace Cowboy“ vyústila k záchraně 1200 koní včetně 375 lipicánů. V květnu r. 1945 začali Američané s přepravou koní do nedalekého německého města Kotztinz. Koně byli poté umístěni v provizorním hřebčíně ve Wimsbachu. Do Španělské jezdecké školy se koně vrátili až v r. 1955. Ze stáda, které bylo během 2. světové války zabaveno Němci, se po jejím skončení vrátilo do Lipice pouze 11 koní. (Dostupné z: https://www.facebook.com/pg/valecnikone/photos/?tab=album&album_id=551111568314912, datum citace 22.2.2017).

V následujících letech došlo k obnově chovu a hřebčín se opět vrátil na úroveň co do kvality i do počtu koní a začal se otevírat turistickému ruchu. Za svou dlouhou historii se hřebčín Lipica stal kolébkou mnoha rodin klisen a mnoha linií hřebců. Dodnes se však v hřebčíně zachovalo pouze šest klasických kmenů hřebců a 16 rodin klisen. V 19. a 20. století začala s chovem lipicánů řada národních a soukromých hřebčínů ve střední Evropě. Většina z nich funguje dodnes, což to svědčí o výjimečných kvalitách tohoto plemene. V současné době se lipicáni chovají převážně v Rakousku, Maďarsku, Slovinsku, Slovensku, Rumunsku, Itálii, Chorvatsku a Srbsku. V Lipici to je jedinečné stádo čítající 400 jedinců (Gregor, 2010).

Dříve bylo hlavním účelem chovu v hřebčíně Lipici produkovat exkluzivní a ušlechtilé koně pro jezdecké účely císařského dvora ve Vídni. Proto byl chov lipicánů téměř na čtyři století omezen pouze pro pár hřebčínů, což bránilo silné expanzi plemene. Od poloviny 20. století mohou být lipicáni chováni a vlastněni privátně (Achmann et al., 2004). V současné době již nic nebrání plemenné migraci koní mezi chovateli a i proto se chov úspěšně rozvíjí. Výzkum původu tohoto plemene, význam a perspektivy jeho chovu jsou dlouhodobě předmětem snažení chovatelů (Nürnberg, 1980).

3.3.2 Linie lipického koně

Linie lipických hřebců vznikly z vynikajících koní, kterým se podařilo vytvořit vlastní samostatné genealogické linie během jednoho století (Dovc et al., 2006). Na vyšlechtění lipicána měli podíl starošpanělští, italští a arabští hřebci. V plemenářské práci lipického koně se klade hlavní důraz na zachování původních lipických kmenů (Flade, 1990). Dodnes se zachovalo šest linií pojmenovaných podle slavných starošpanělských hřebců z 18. století, kteří od základu během 50 let ovlivnili celý chov. Jsou to linie Pluto, Conversano, Maestoso, Neapolitano a Favory. Po zániku čistě chovaných linií starošpanělských koní byl v r. 1816 importován arabský hřelec Siglavy který založil šestou linii. Krevní linie Incitato a Tulipan, které vznikly nezávisle v tehdejší dvorní hřebčíně, se od původních linií liší především větší mohutností a často také tmavší barvou srsti (Kapitzke, 2008). Za dobu existence plemene lipicánů vznikla celá řada linií hřebců a rodin klisen, z nichž mnohé později zanikly. V současné době je uznáváno osm genealogických linií hřebců a 60 rodin klisen (Gregor, 2010). Dnes patří mezi exteriérově nejušlechtilejší lipicánské linie Siglavy, Conversano a Neapolitano. Všechny se vyznačují vyšším, temperamentním, ale vydatným chodem, pouze linie Siglavy má chod delší a plošší (Michal, 1930).

V lipickém hřebčíně byl značně používán kladrubský kůň, který sloužil ke zmožnění lipicánů (Lerche, 1956b). Lipický kůň má v sobě tudíž značné podíly starokladrubské krve. Starokladrubští hřebci Maestoso narozený r. 1773 a Favory narozený r. 1779 se dokonce stali zakladateli dvou dosud rozšířených linií lipických hřebců (Ambrož, 1957). Tyto dvě linie jsou proto hlavním důkazem, že oba chovy jsou historicky a geneticky provázané.

Linie Maestoso

Tato linie je původu starokladrubského. Byla založena hřelcem Maestoso, běloušem starošpanělsko – neapolského původu, narozeným v Kladrubech nad Labem r. 1773. Bohužel tato linie později vymřela. V r. 1873 se však o její obnovu zasloužil hřelec Maestoso X z hřebčína Mezöhegyes, narozený v r. 1819 matce starošpanělského původu (Gregor, 2010). Linie s tímto jménem patří mezi lipicány k nejrozšířenějším. Je charakteristický menší ušlechtilostí, za to však větší mohutností, mírně klabonosou hlavou, silným, vysoko nasazeným krkem a silnými končetinami. To vše jsou vlastnosti starokladrubských koní (Štrupl a kol., 1983).

Linie Favory

Linie byla založená hřebcem Favory narozeným r. 1779 rovněž v kladrubském chovu. Byl poněkud v typu lehčí než Maestoso (Dušek, 2011). Tento dodnes rozšířený kmen Štrupl a kol. (1983) popisuje jako kmen lehčího typu s klabonosou hlavou, lehčím krkem a suchými končetinami. Plemeníci kmene Favory se dnes používají k osvěžení krve a rozšíření krevní základny starokladrubských běloušů. Hřebci tohoto kmene se tedy za 200 let opět vrátili do hřebčína v Kladrubech, ze kterého vzešli.

Obr. 9: Zástupce linie Favory 2757 FAVORY III CZ

(Dostupné z: <http://www.schl.k.wbs.cz/2757-FAVORY-III-CZ-.html>, datum citace 23.2.2017).

Linie Conversano

Tato linie je italského původu. Je založená originálním neapolským vraníkem Conversano, narozeným v r. 1767 (Michal, 1930). Neapolští koně – známí neapolitáni – se chovali na základě starošpanělské krve (Dušek, 2011). Jeho černá barva byla velmi vítána z důvodu rozmanitosti barokní populace chovu v této době (Gregor, 2010). Jsou to koně velmi ušlechtilí a figurantní. Vyznačují se suchou, v čelní části klabonosou hlavou, s dlouhým, níže nasazeným krkem, který se v horní části značně zužuje a výrazným kohoutkem. Mají vyšší končetiny s velmi suchým, lehčím fundamentem (Michal, 1930).

Linie Neapolitano

Linie je původu italského, založena byla originálním neapolským hnědákem Neapolitano, narozeným v r. 1790. Příslušníci této linie jsou silní a ušlechtilí koně s větší klabonosou nebo rovnější hlavou, se silným a pěkně klenutým krkem. Hřbet mají kratší, fundament silný a suchý (Michal, 1930). Potomci této linie vynikly především ve výcviku (Gregor, 2010).

Linie Pluto

Zakladatelem této linie byl bělouš, hřebec starošpanělské krve, který se narodil v r. 1765. Byl vychován v dánském královském hřebčině ve Fredericksborgu, odkud byl v květnu r. 1772 poslán spolu s pěti klisnami z dánského chovu do Lipice (Gregor, 2010). Michal (1930) popisuje koně této linie jako velmi silné, krátkonohé, s hlavou v čelní části rovnější, až teprve nosní část je mírně klabonosá. Krk mají silný a vysoko nasazený, hřbet je dlouhý, široký ale měkký. Fundament mají velmi silný a dosti suchý. Linie Pluto si zachovala nejvíce původního starolipicánského typu, protože v krvi starolipicánské byla chována nejčistěji.

Obr. 10: Zástupce linie Pluto 1561 PLUTO IV CZ

(Dostupné z: <http://www.schlk.wbs.cz/1561-PLUTO-IV-CZ.html>, datum citace 23.2.2017).

Linie Siglavy

Linie je původu arabského. Byla založena originálním arabským běloušem Siglavy, narozeným r. 1810 (Michal, 1930). Jeho malý vzrůst a křehké tělo vyvolaly hodně rozruchu mezi kočími a jezdci, kteří byli zvyklí na mnohem větší koně, ale i přesto hřebec ukázal svou cenu a stal se prvním hřebcem linie Siglavy (Geror, 2010). Příslušníky této linie popisuje Michal (1930) jako velmi ušlechtilé koně většinou s nižší rovnou hlavou, níže nasazeným krkem, kratším hřbetem, s rovnější pánví. Mají více arabských tvarů po svém praotci originálním arabovi Siglavy.

Linie Incitato

Tuto linii založil stejnojmenný hřebec narozený v r. 1802 v Mezöhegyeši po Curioso z 532 Capellano, tudíž to byl nejpravděpodobněji plemník starošpanělsko – italského původu. Linie Incitato byla v Mezöhegyeši původně chována čistokrevně, později však splynula s chovem mezöhegyešských lipicánů. Dnes tedy obsahuje tak značné množství velmi příbuzné lipicánské krve, že jsou její příslušníci považováni za lipicány. Jsou to většinou mohutnější koně, ale méně ušlechtilí než originální lipicáni (Michal, 1930). Ambrož (1957) popisuje, že hřebci Incitato jsou mohutnější, hrubší, ale také lymfatictější. Stojí na vyšší noze, mají těžší hlavu a delší, níže nasazený krk, takže nemají čistý krasový lipický typ. Gregor (2010) doplňuje, že se lipičtí hřebci z linie Incitato v současné době vyskytují v maďarském a rumunském chovu.

Linie Tulipan

Příslušná linie je pojmenována po černém barokním hřebci Tulipan, narozeným v Terezovaci kolem r. 1800. O její vznik se významně zasloužila maďarská šlechtická rodina Jankoviců, která měla svůj vlastní chov (Gregor, 2010). Příslušníky této linie Michal (1930) popisuje jako koně podřadnějšího exteriéru, v průměru vyšší a silnější, málo harmoničtí, s těžší hlavou a na vyšší končetině. Fundament mají sice silný, ale ne dosti korektní.

3.4 Charakteristika plemene starokladrubský kůň

3.4.1 Exteriér a vlastnosti starokladrubského koně

Starokladrubský kůň zůstal po zániku starošpanělských a staroitalských koní jediným zástupcem tohoto kdysi slavného plemene, v němž se zachovaly tvary středověkých koní. Proto je starokladrubský kůň po stránce historické jedinečným objektem, jenž nemá obdoby na celém světě (Lerche, 1956a).

S ohledem na exteriér je starokladrubský kůň typem těžkého, ušlechtilého kočárového koně (Bílek, 1925). Je to mohutný kůň, majestátního vzhledu, vznosného a pyšného držení těla, zvláště při jeho kadencovaném klusu.

Hřebci mají podle současného plemenného standartu průměrné míry:

- výška v kohoutku (pásková) 175-180 cm,
- obvod hrudníku 200-205 cm,
- obvod holeně 22-23 cm,
- hmotnost 650 až 700 kg.

Klisny mají podle současného plemenného standartu tyto průměrné míry:

- výška v kohoutku 173-175 cm,
- obvod hrudníku 195-200 cm,
- obvod holeně 20-20,6 cm,
- hmotnost 550-597 kg.

Starokladrubský kůň patří tedy k mohutnějším teplokrevníkům (Štrupl a kol., 1983). Je to plemeno s těžší, klabonosou hlavou, která je pro kladrubské koně nejtypičtějším znakem Klabonos je vyjádřen někdy méně a někdy více. Dle autora bylo možné v minulosti nalézt u kladrubských koní i několik přechodných typů hlav s rovnou nosní linií nebo i se štíci, jako důsledek křížení s arabským koněm. Tyto typy hlav nejsou však žádoucí (Lerche, 1956a). Pro starokladrubské koně je také typické výrazné, veliké oko, uložené v široce vykrojené, téměř kruhovitě oční štěrbině, takže je při pohybu v koutcích viditelný cíp bělimy, což dodává oku těchto koní zvláštní výraznosti. Téměř lysá, jemná a temně pigmentovaná kůže kolem očí, nozder a huby u běloušů poukazuje na ušlechtilost rasy (Bílek, 1925). Krk starokladrubských běloušů je dlouhý a vysoko nasazený, je ozdoben hřívou z jemných žíní. Zejména u hřebců ve vyšším věku se krk stává klenutým (z důvodu usazování tuku v hřebeni krku) a dodává jim tak zvláštního, mohutného a majestátního vzhledu. Kohoutek je u kladrubských koní málo zřetelný, a jestliže je u některých jedinců vyjádřen, je to důsledek použití arabské krve. Někteří kladrubští koně mají delší a volnější hřbety. Ještě i dnes jsou bedra některých koní odsazená a méně vázaná. Kladrubský kůň míval rozmanitou střečovitou či plochou zád', dnes má však většina těchto koní zád' pěknou, širokou a kulatou, což můžeme přičíst vlivu arabského koně. Hrud' je široká, hrudník dobře klenutý a široký. Lopatky mívá občas strmější, a tím i kratší. Ramenní kost je dlouhá a předramí poměrně kratší, ale s volnými klouby. Fundament bývá korektní, silný a všechny nepravidelnosti se odstraňují. Kopyta jsou pravidelná, s velmi tvrdou rohovinou a vyššími patkami. Postoj končetin bývá jen zřídka šavlovitý nebo kravský, většinou je pravidelný. Kladrubští koně vynikají svým typickým pohybem v klusu, který je kratší, vysoký a takzvaně kadencovaný. Tento pohyb je pro ně přirozený, hřebci klušou výrazněji než klisny (Lerche, 1956a).

Je to plemeno, které dospívá později, je dlouhověké, s pevnou konstitucí, dobrou plodností a krmitelností. Výjimečně se vyskytují ryzáci a hnědáci, avšak žádoucí jsou vraníci a bělouši (Gregor a Vítek, 2012). U běloušů jsou dospělí koně šedobílí, ale hříbata se rodí černá, hnědá nebo šedá, někdy i s tmavým hřbetním pruhem. Jejich barva stářím bledne a teprve kdy plně

vyspívají, tedy ve věku pěti až sedmi let, dostávají typické šedobílé zbarvení. Jsou to tedy koně vybělující, podobně jako většina bílých plemen (Dobruka a Kholová, 1992).

Mezi bělouši a vraníky existují rozdíly, i když se jedná o stejné plemeno. Bělouši jsou ušlechtilejší než vraníci, jelikož v nich vystupuje více do popředí složka koně starošpanělského. To se projevuje v mírnější klabonosé hlavě a zúžené lebce po obou stranách. U starokladrubských vraníků vždy více navenek prorážela příměs krve jejich západního předka, koně norického. Proto byli vždy méně ušlechtilí než bělouši. Původně to byli vysocí koně s těžší, hrubší hlavou než u běloušů a s výraznějším klabonosem (Ambrož, 1957).

3.4.2 Využití starokladrubského koně

Starokladrubský kůň je opravdu všestranný, učenlivý a inteligentní, proto se v dnešní době využívá v různých sportovních odvětvích. Stále se ovšem jedná o kočárového koně, na kterém se dá i jezdit. Používá se v mnoha ukázkových a ceremoniálních zápřezích, ale i v soutěžích spřežení. Drezúru předvádí jednotlivě a ve dvojicích při ukázkách barokního ježdění nebo cviků vysoké drezúry na ruce či na dlouhých otěžích, převážně ji však předvádí ve skupinových čtverylkách. Ve skoku jsou využíváni především při honech a Hubertových jízdách v krajině s přírodními překážkami. Své uplatnění mají také při základním jezdeckém výcviku, rekreačním ježdění i ve voltiži. Pro svou vstřícnou a klidnou povahu jsou využíváni i v hipoterapii neboli léčebném a rehabilitačním ježdění. V poslední době se v celé Evropě rozšiřuje takzvané barokní ježdění, které často předvádí jezdkyňe z Národního hřebčína Kladruby v dámském bočním sedu a dobových kostýmech (Gregor a Vítek, 2012).

Na konci 20. století, konkrétně r. 1994, došlo k prodeji šestispřeží starokladrubských běloušů dánskému královskému dvoru a tím i k opětovnému využívání starokladrubského koně jako koně ceremoniálního u evropských královských dvorů. O tyto výjimečné koně projevil později zájem i švédský královský dvůr, kam se r. 2005 prodalo několik starokladrubských koní (Dyková a Záliš., 2000). Oslavy nového roku 2017 v Dánsku vyvrcholily tradičním ceremoniálním průvodem, při kterém Její Veličenstvo dánská královna Margrethe II. projela ve zlatém kočáře centrem Kodaně. Ani letos při této výjimečné události nemohlo chybět šestispřeží běloušů z Národního hřebčína, které královnu v kočáře vezlo. Starokladrubští koně, působící na dánském královském dvoře již přes dvaadvacet let, skvěle reprezentují nejen NHK, ale i celou Českou republiku.

Královský zlatý kočár, do kterého v Kodani starokladrubské koně zapřahají, pochází z r. 1840, je pokryt 24 karátovým zlatem a královna jej používá pouze jednou za rok při tradiční

novoroční jízdě. V loňském roce byl tento kočár mimořádně k vidění i v Kladrubech nad Labem a v Pardubicích v rámci květnového Dne starokladrubského koně, na nějž ho královna zcela výjimečně zapůjčila na oslavu dokončení rekonstrukce kladrubského hřebčína.

Již pouze čtyři státy v Evropě si dodnes drží královskou jízdni gardu, a je proto velkou ctí, že ve dvou z těchto států, v Dánsku a Švédsku, slouží i starokladrubští koně z Národního hřebčína. Dlouholetá spolupráce s Dánskými královskými stájemi i Švédskou královskou jízdni gardou se nadále rozvíjí a zástupci z obou zemí kladrubský hřebčín pravidelně navštěvují. Naposledy z Kladrub do Kodaně odcestovali dva mladí hřebci koncem září 2016. V dánských královských stájích je tak nyní již 13 koní starokladrubského plemene a v nadcházejících dvou letech by mělo dojít k dodání dalších čtyř koní. Dne 20. 12. 2016 přijel do Kladrub vybírat další koně osobně královský štolba pan Per Thuesen a osobní kočí královny pan Poul-Erik Petersen (Dostupné z: <http://www.nhkladruby.cz/aktualne>, datum citace 17.2.2017). Navrátil (2007) doplňuje, že dokladem tohoto upotřebení je i jeho výsadní postavení v uplatnění u švédské královské jízdni policie a u naší městské jízdni policie, například v Pardubicích a Praze.

Nádherný pohled je na kladrubské spřežení při různých příležitostech. Tuto podívanou, spojující v sobě dávné tradice, moderní eleganci a sportovního ducha můžeme vidět při nejrozličnějších slavnostních příležitostech, od málokdy vídaných korunovacích králů, až po každoroční zahájení Velké Pardubické, kde je zlatým hřebem vícespreží sněhobílých starokladrubských koní. Ovládání takového počtu živých koňských sil je opravdová mistrovská práce (Dobruka a Kholová, 1992). Národní hřebčín Kladruby nad Labem drží oficiální český rekord v počtu 22 koní v jedné zápřeži, z toho je 19 hřebců a 3 valaši (Kapitzke, 2008).

Obr. 11: 22 starokladrubských koní v jedné zápřeži

(Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti-zajimavosti/92377/22-koni-vytvorilo-novy-cesky-rekord.html>, datum citace 23.2.2017).

3.5 Charakteristika plemene lipický kůň

3.5.1 Exteriér a vlastnosti lipického koně

Lipicán je kočárový a jezdecký kůň, lehkého typu. Je středně velký a přiměřeně mohutný, s dlouhým rámcem těla (Flade, 1990).

Štrupl a kol. (1983) uvádějí průměrná charakteristická data u hřebců:

- výška v kohoutku (pásková) 164-167 cm,
- obvod hrudníku 185 cm,
- obvod holeně 20,5 cm,
- hmotnost 600-650 kg

a průměrné údaje u klisen:

- výška v kohoutku 160 cm,
- obvod hrudníku 183 cm,
- obvod holeně 20 cm,
- hmotnost 450–500 kg.

Z historického hlediska je zřejmé, že se na exteriéru dnešního lipicána podílely po stránce fylogenetické dvě hlavní složky:

- krev starolipicánská – původu starošpanělského a staroitalského, přičemž je téměř lhostejno, jestli byli tito koně importováni ze Španělska, z Itálie, či odchováni v Kladrubech, Kopčanech nebo Dánsku,
- krev arabská – z větší části originální, z menší části převzatá z odchovů jiných bývalých rakouskouherských hřebčinů.

Uvedené složky se na exteriéru lipicána více či méně podílejí a podle toho, která z nich převládá, projevuje se buď typem starolipicánským nebo orientálním (Michal, 1930).

Toto plemeno má ušlechtilou, mírně klabonosou hlavu, upomínající na starošpanělské předky, u hřebců v profilu výraznější než u klisen. Lipicán má veliké, okrouhlé, jasné a moudré oko a krásně vykrojené uši. Krk má středně dlouhý, silný a ušlechtilé vysoko nesený, zdobený hřívou tvořenou jemnými žíněmi (Ambrož, 1957). Velmi redukovanou hřívu mívají skvělí bílí lipicáni ve vídeňské Španělské škole a to proto, aby nerušila překrásnou linii krku, která vyniká při levádách a jiných školních figurách (Dobruka a Kholová, 1992).

Tělo lipicána je kompaktní, hluboké a svalnaté, s dostatečně hlubokým hrudníkem. Trup je válcovitý, v prsou přiměřeně široký a s kratším, silným, suchým fundamentem (Misař, 1992). Kohoutek lipicána je většinou málo výrazný. Hřbet je poměrně dlouhý, ale široký a ne vždycky dost pevný. Zád' je dlouhá, mírně skloněná nebo rovná s vysoko nasazeným ohonem. Přiměřeně dlouhá, ale poněkud strmě postavená lopatka způsobuje u lipicána vznosné a kadencované chody. Končetiny bývají poměrně krátké a silné, mají výrazné klouby, čisté šlachy a suchou stavbu. Postoj končetin bývá většinou pravidelný, vpředu někdy sevřený a vzadu v hleznech někdy sblížený, jak to bývá u koní s orientální příměsí krve. Lipický kůň má výborná kopyta s pevnou rohovinou, vzadu často strmá. Typický je pro něj kadencovaný a vysoký krok i klus, ale přitom je i lehký a prostorný (Ambrož, 1957).

Lipicáni jsou proslulí svým pevným zdravím a dožívají se vysokého věku (Gregor, 2010). Lipický kůň je poměrně pozdě vyspívajícím plemenem. Teprve v pátém a někdy až v šestém roce je úplně vyvinut, zato však při určitém šetření je dlouhověký, což je u koně vlastností výhodnou nejen pro chov, ale i pro práci. Přes dvacet let staré lipicánské klisny dávají pro hřebčiny stejně dobré potomstvo jako za mladších let (Ambrož, 1957).

Výborné morfologické, fyziologické a biologické vlastnosti lipicána jej předurčily k tomu, že se stal oblíbeným koněm nejen u šlechty, ale i u drobných soukromých chovatelů

(Ambrož, 1957). Lipicán je silné plemeno z fenotypového i genotypového hlediska. Koně mají elegantní a harmonickou stavbu těla, dobré chování, proto se také využívají jako hlavní plemeno pro moderní drezúru a ježdění po celém světě (Enciu et al., 2015).

Lipicán má živý temperament, ale mírný charakter. Je krotký až přítulný, přitom mimořádně učenlivý a ochotný k práci. Je to krásný, figurativní kůň, jemuž se díky jeho ladnosti pohybu, držení těla a biologickým přednostem sotva vyrovná jiné zdejší plemeno (Ambrož, 1957).

3.5.2 Využití lipického koně

Původním účelem chovu lipicána v mateřském hřebčíně Lipici byla produkce vytrvalého, tvrdého, figurantního a spolehlivého koně pro kočárovou službu vídeňského dvora a pro španělskou jízdárnu ve Vídni. K těmto vlastnostem bylo zvláště přihlíženo při plemenném výběru (Michal, 1930).

V Evropě patří k nejpopulárnějším koním do lehké zápřeže právě koně lipického plemene, přestože byli původně určeni především k jezdeckému využití (Gregor, 2010). Kdo jednou viděl spřežení čistokrevných lipicánů v akci určitě uzná, že stěží si lze představit figurativnějšího koně pro lehkou kočárovou službu, než je právě lipicán (Michal, 1930). Ve spřežení působí jeho temperament, exteriér a vysoký chod neobyčejným dojmem (Gregor, 2010).

Celosvětový význam si získali především lipicáni chovaní v rakouském spolkovém hřebčíně Piber díky Španělské jezdecké škole ve Vídni. Zde hřebci prokazují učenlivost a nejvyšší drezurní nadání, které získali po svém zakladateli – andaluském koni (Kapitzke, 2008). Ve Španělské jezdecké škole se používají výhradně hřebci plemene lipicánů (Podhajský, 1942). Rovněž i ostatní hřebčiny pravidelně představují své klasické jezdecké školy s lipickými koňmi. Než jsou však jezdcí a koně schopni vystoupit v programech pro veřejnost, musí podstoupit obtížný výcvik, přičemž tréninkové období trvá až několik let. Plemeno lipických koní si získalo mimořádnou pověst a oblibu díky svým vlastnostem, mezi něž patří vytrvalost, učenlivost, elegance a mírná povaha. Právě učenlivost, inteligence a příznivý temperament se schopností podrobit se kázni předurčily lipicány pro působení ve Španělské jezdecké škole ve Vídni (Gregor, 2010).

Obr. 12: Španělská jezdecká škola ve Vídni

(Dostupné z: <http://www.vsacantour.cz/kategorie/jezdecka-skola-ve-vidni.aspx>, datum citace 22.3.2017).

Plemeno lipicánů se v dnešní době chová ve více hřebčínách bývalé Jugoslávie, v Piberu v Rakousku, ve Fogaraš Sambata v Rumunsku, Szilvasvaradu v Maďarsku a v Monterotondu v Itálii. Dále pak ve velkých hřebčínách v Kanadě a USA a v četných nově vzniklých menších chovech v západoevropských zemích (Dušek, 2011).

3.6 Porovnání obou plemen

3.6.1 Propojení plemen

Hřebčín Kladruby nad Labem byl r. 1579 povýšen císařem Rudolfem II. na císařský dvorní hřebčín. Lipický hřebčín založil o rok později velkovévoda Karel Štýrský, Rudolfův strýc. Starokladrubští koně byli od počátku chováni jako koně ceremoniální pro císařskou kočárovou službu, na rozdíl od lipicánů, kteří byli chováni pro jezdecké potřeby. Podle účelu využití byl pak vyšlechtěn exteriér a mechanika pohybu a byla utvářena i jejich anatomická stavba (Gregor, 2008).

Původ u obou plemen je možné sledovat do začátku 18. století, jelikož Lipica i Kladruby nad Labem přišly kvůli požárům o své dokumenty. Z neucelených záznamů můžeme zjistit, že se do Lipice dostali například hřebci z Neapole (Conversano, nar. r. 1767, Neapolitano, nar. r. 1790), z Dánska (Pluto, nar. r. 1765), z Kladrub (Favory, nar. r. 1779, Maestoso, nar. r. 1773) a později i arabský hřebec Siglavy (nar. r. 1810). Ti všichni se stali zakladateli 6 klasických lipických kmenů (Gregor, 2008).

I v chovu starokladrubských koní koluje krev koní lipických. Nejstarší je „krasová“ rodina Sardinia (nar. r. 1770) z Lipice a rodina z Madae VI (nar. r. 1782) z maďarského Mezöhegyesu. K obnově starokladrubského vraného stáda byl z plemeníku v chorvatském hřebčíně Djakovo zakoupen lipicán s arabskou krví Siglavy Pakra (nar. r. 1949). V době první světové války se do Kladrub nad Labem dostaly tři ročníky lipických hříbat, a když byl r. 1921 zřízen hřebčín v Topolčiankách, byla tam většina koní převedena. Do Kladrub se po druhé světové válce dostali dva zástupci kmene Favory, ale tentokrát z Maďarska. Byl to Favory Bab (nar. r. 1938), který byl do chovu zařazen v r. 1951 a Favory IX (nar. r. 1960), do chovu zařazený r. 1971 (Gregor, 2008).

Výměna chovného materiálu (rasově sobě velmi příbuzného) bývala mezi oběma hřebčínami běžná. V Kladrubech nad Labem stával ve stáji plemenných hřebců zpravidla jeden lipicán. Tím byly připouštěny hrubší klisny, ale obvykle jen pro produkci tvrdých figurantních kočárových koní. Kříženky se ale obvykle do starokladrubského chovu dále nezařazovaly a posílaly se na Lipici (Ambrož, 1957).

Mladí lipicáni byli posíláni k prvnímu výcviku ve voze i pod sedlem do Kladrub nad Labem, než přišli do španělské jízdárny ve Vídni (hřebci), nebo se opět vrátili do Lipice (hřebice) (Ambrož, 1957).

Nemenší zásluhu na vzniku lipické rasy měly i kladrubské klisny. Do Lipice byly ve druhé polovině 17. století přivezeny klisny z Kladrub nad Labem a tam založily pět krevních linií, které můžeme vidět v mateřských liniích klisen všech současných hřebčínů s lipickými stády (Lerche, 1956a). Byly to především klisny, které byly do rámce starokladrubských koní příliš lehké a které pocházely z kladrubských matek po lipicánských nebo arabských hřebcích (Bílek, 1925).

Je zajímavé, že ač v Kladrubech nad Labem působilo mnoho lipických hřebců, nebylo produktů křížení použito k dalšímu chovu. Pravděpodobně totiž nebyly koně tak mohutní, jak

to vyžadovala tehdejší potřeba koní pro vídeňský dvůr. Těchto kříženců bylo pro jejich tvrdost a vytrvalost s oblibou používáno jako kočárových koní (Lerche, 1956a).

V Kladrubech bylo nutno od druhé poloviny minulého století chovat koně příbuzensky. Nikde jinde na světě není totiž plemeno koní blízké koním starokladrubským, kromě lipicánů. Dcery Generalissimovy byly připarčovány hřebcem Generale a naopak dcery Generalovy byly připarčovány hřebcem Generalissimem. Podobně tomu tak bylo s oběma rody vraníků Sacramoso a Napoleone. To přirozeně vedlo k více nebo méně příbuzenské, třebaže nikdy pokrevní plemenitbě. Obě stáda starokladrubských koní byla po prvním převratu prohlášována za degenerovaná následkem dlouhotrvající příbuzenské plemenitby. Jako příznaky této degenerace se uvádělo zmenšení jejich velikosti proti dobám dřívějším, zeslabená odolnost proti chorobám, snížená plodnost, pozdní vyspělost, velká žravost, malá vytrvalost a vadné postoje u hříbat, atd. Ale zůstalo jen u předsudků. Starokladrubský kůň si i přes příbuzenskou plemenitbu zachoval svou vytrvalost a tvrdost, a i nadále zůstal stejně životaschopný, což se nejlépe projevuje v jeho plodnosti. Znamky degenerace plemeno koně starokladrubského dosud nenese. V zootechnických učebnicích je proto starokladrubský kůň uváděn za příklad, že ani příbuzenská plemenitba nemusí vést k degeneraci, pokud se při ní vycházelo z jedinců zdravých a když se životní podmínky nezhoršily. Nejvhodnějším plemeníkem pro osvěžení kladrubských koní byl a stále zůstává lipicán, který je kladrubskému koni původem i formou nejbližší (Ambrož, 1957).

Gregor uvádí (2010), že v době rakouskouherské monarchie lipický a kladrubský hřebčín promyšleně spolupracovaly. Vazby poněkud polevily v meziválečném období a po druhé světové válce k sobě oba hřebčiny opět hledaly cestu. Stejný autor dále také zmiňuje, že historické ale i novodobé vztahy s hřebčiny jsou potvrzovány vzájemnou účastí na významných akcích. Vedoucí chovu koní kladrubského hřebčína Ing. Jiří David působil v r. 1980 několik týdnů jako spoluorganizátor oslav a vystoupení k 400. výročí existence lipického hřebčína. Těchto oslav, při kterých se současně konaly i závody, se účastnila dvě kladrubská čtyřspřeží vedení Josefem Šebkem a Jiřím Kocmanem. Na prvním mistrovství dvojspřeží Slovinska v Lipici v r. 2005 se v slavnostním doprovodném programu představili Jiří Nesvačil junior s černou a Petr Vozáb s bílou čtyřkou (Gregor, 2008).

3.6.2 Společné znaky plemen

Od 30. let minulého století byl v Lipici chován kůň jezdeckého typu a v Kladrubech kůň těžšího kočárového typu. Rozdělením byly dány podmínky pro vznik dvou různých plemen. V

tomto období bylo v lipickém chovu poměrně často používáno koní arabského plemene s cílem zvýraznit jezdecký typ a zvýšit rychlost. V kladrubském chovu byla větší koncentrace mohutnějších severoitalských koní, což bylo patrně důvodem rozhodnutí chovat tam později těžšího, kočárového koně – karosiera (Misař, 1992).

Kladrubský kůň pochází ze stejných předků jako lipicán, ale je mohutnější tělesné stavby. Kohoutková výška se pohybuje v rozmezí 175-180 cm, což je zhruba o 15–20 cm více než u koně lipického. Krk má silný, vysoko nasazený s mírně skloněnou zádí (Michal, 1930).

Exteriér barokního typu lipicána se v mnoha znacích podobá kladrubskému koni, i když díky různým podmínkám odchovu a jiným směrem řízeného výběru zůstává stále lehčím a ušlechtilejším než čistokrevný starokladrubský kůň. Lipicán barokního typu má na pohled těžší a více klabonosou hlavu, v čele a žuchvách je užší. Dále má silnější krk, méně výrazný kohoutek, delší hřbet, skloněnější záď a ocas níže nasazený. Lipicán s převahou arabské krve má hlavu, která se jeví kratší a rovnější, v žuchvách a čele širší. Krk má kratší a rovnější, kohoutek výraznější a hřbet kratší s ocasem výše nasazeným (Michal, 1930).

3.7 Současná situace a předpoklady chovu obou plemen

3.7.1 Současná situace v chovu starokladrubského koně

Starokladrubský kůň je naším jediným autochtonním plemenem. V r. 2002 byl Národní hřebčín spolu s kmenovým stádem běloušů uznán národní kulturní památkou. Kromě Národního hřebčínu je starokladrubský kůň chován i dalšími privátními subjekty.

Jsou to zejména:

- Ladislav Dobrovský, Vacenovice,
- Radoslav Dobrovský, Vacenovice,
- Mgr. Roman Gronský, Březí u Českých Budějovic,
- Hřebčín FAVORY s.r.o., Benice,
- David Haitl, Bernartice nad Odrou,
- Bc. Eva Halenková, Staré Město Staré Město pod Sněžníkem a další.

Na celém světě je dnes chováno přibližně 1500 starokladrubských koní, což je méně než u mnoha ohrožených druhů zvířat. V Národním hřebčíně Kladruby nad Labem je jich téměř polovina a je předpoklad, že chov není geneticky ohrožen (Gregor a Vítek, 2012).

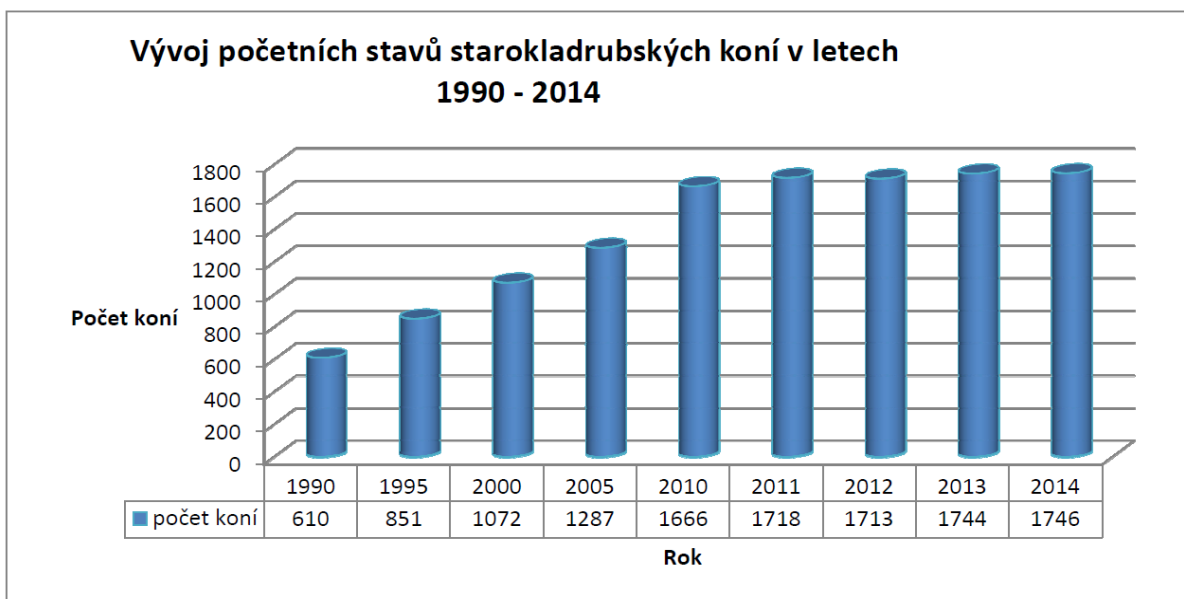
Z podkladů Národního hřebčína vyplývá, že k 31. 12. 2014 bylo v ČR (NH a privátní chov) ve stavu 46 plemenných hřebců (23 běloušů, 23 vraníků) a 501 chovných klisen (240 bělek, 261 vranek). Do genetických zdrojů starokladrubských koní je z celkového stavu 46 plemenných hřebců zařazeno 44 hřebců – 21 běloušů a 23 vraníků, z celkového stavu 501 chovných klisen, zařazeno 346 klisen (69%) – 155 bělek a 191 vranek. V Národním hřebčíně bylo v roce 2013 zapuštěno 88 klisen z celkového stavu 141 chovných klisen (62%), z nichž se živě narodilo 64 hříbat. V roce 2014 bylo zapuštěno 112 klisen z celkového stavu 144 (78%). V privátních chovech bylo v roce 2013 zapuštěno 69 klisen (z celkového stavu 358 chovných klisen – to je 19%), z nichž se narodilo 50 hříbat. V roce 2014 bylo zapuštěno 74 klisen z celkového stavu 357 klisen (21%), z toho 27 klisen inseminací čerstvým spermatem. V publikaci Národního hřebčína jsou uvedeny stavy starokladrubských koní ke dni 31.12.2014 a dále vývoj početních stavů starokladrubských koní v letech 1990–2014.

Tab. 1: Stavy starokladrubských koní ke dni 31.12.2014

Kategorie	NH Kladruby n. L.			Privátní chov			NH + PCH dohromady		
	Běl.	Vr.	Celk.	Běl.	Vr.	Celk.	Běl.	Vr.	Celk.
Plemenní hřebci	14	12	26	9	11	20	23	23	46
Z nich v GZ	13	12	25	8	11	19	21	23	44
Chovné klisny	67	77	144	173	184	357	240	261	501
Z nich v GZ	53	74	127	102	117	219	155	191	346
Odchov ročník 2014	35	24	59	17	32	49	52	56	108
Odchov ročník 2013	15	21	36	30	23	53	45	44	89
Odchov ročník 2012	26	29	55	28	28	56	54	57	111
Výcvik ročník 2011	21	25	46	35	24	59	56	49	105
Ostatní ročník 2010	11	17	28	41	34	75	52	51	103
Ostatní ročník 2009	6	9	15	45	37	82	51	46	97
Ostatní ročník 2008	3	6	9	28	39	67	31	45	76
Ostatní ročník 2007	2	8	10	43	36	79	45	44	89
Ostatní ročník 2006	5	1	6	38	32	70	43	33	76
Ostatní ročník 2005	1	-	1	33	27	60	34	27	61
Starší koně	2	2	4	128	152	280*	130	154	284*
Celkem	208	231	439	648	659	1307	856	890	1746

* Ve stavu PCH jsou započítáni starší koně (narození od roku 2003 včetně), což může být mírně zkreslené, neboť majitelé ne vždy nahlásí jejich prodej, úhyn atd., tudíž jich může být méně.

Vývoj početních stavů starokladrubských koní je uveden v následujícím grafu.

Z přehledu počtu a vývoje stavu koní je zřejmá stagnace populace starokladrubských koní v ČR, přičemž ani v posledních letech nedošlo k znatelnému nárůstu. Stav plemenných koní (plemenní hřebci a chovné klisny) se rovněž výrazně nemění. (Publikace Národního hřebčína Vyhodnocení šlechtitelského programu za r. 2014 - chov starokladrubských koní, 16.1.2015, datum citace 10.10.2016. Dostupné z: <http://www.cmsch.cz/store/starokladrubsky-kun-2014.pdf>).

3.7.2 Současná situace v chovu lipického koně na území ČR

Z ročenky Svazu chovatelů lipického koně ČR (dále SCHLK vyplývá, že k 1. 10. 2014 je v ČR ve stavu celkem 333 koní, z toho 14 plemenných hřebců, 86 chovných klisen, 233 ostatních, tedy valachů a klisen, které nejsou zařazeny v plemenitbě a dorostu. V r. 2014 bylo všemi plemennými hřebci dohromady připuštěno 18 klisen, což je 21 % z celkového počtu. Z toho lze vyvozovat, že v současné nelehké ekonomické situaci, která nepřináší dobré podmínky pro odbyt koní, je chov zaměřen více na kvalitu a připouštěny jsou pouze svoje nejlepší klisny (Ročenka 2014 - Svaz chovatelů lipického koně ČR, datum citace 10. 10. 2016. Dostupné z: http://schlk.wbs.cz/rocenka_2014.pdf).

Privátními chovateli lipických koní jsou zejména:

- Pavel Tupý, Český Šternberk,
- Pavlína Vávrovská, Luka nad Jihlavou,
- Ing. Petr Kuncl, Svatý Ján,
- Michaela Gruntová, Spyta,

- Lenka Krásová, Lešany,
- Hřebčín Jankov, Jankovská Lhota,

a dále chov v Zemském hřebčinci v Tlumačově.

Chovatelé lipického koně jsou organizovány v SCHLK. Členové SCHLK jsou každoročně účastníky celostátních přehlídek a výstav (Lysá nad Labem, Pardubice). Výsledky chovu jsou často prezentovány ve sportovních disciplínách, např. ve vozatajství, jak v ČR, tak i v zahraničí. V rámci ČR je navazována úzká spolupráce SCHLK s Ústřední evidencí koní, kde je pro svaz zajišťováno vedení plemenné knihy. Spolupráce se rozšiřuje i v oblasti mapování chovatelů lipických koní v ČR, kteří nejsou členy svazu. Na mezinárodní úrovni existuje spolupráce SCHLK s organizací Lipizzan international federation (dále LIF), kde je SCHLK členem. LIF sdružuje v Evropě i zámoří všechny významné chovatelské svazy a hřebčiny chovající lipicány.

Tab 2: Počty lipických koní ve světě (dle podkladů LIF):

Světadííl/stát	Počty koní	Hřebci	Klisny	Hřebečci	Kobylky	Valaši
Amerika	1739					
Austrálie	96					
Rakousko	210	33	116	23	27	11
Belgie	430					
Chorvatsko	1534	100	618	484	294	38
Česko	101					
Dánsko	160					
Finsko	100					
Německo	400					
Velká Británie	359					
Maďarsko	1300					
Holandsko	200					
Norsko	109	23	53	5	6	22
Rumunsko	600					
Srbsko	268					
Slovensko	150					
Slovinsko	600					
Jižní Afrika	100					
Švédsko	120					
Celkem	8576	156	787	512	327	71

(Počty lipických koní ve světě dle podkladů LIF, datum citace 17.2.2017. Dostupné z: <http://www.lipizzan-online.com/main.asp?kat1=64&kat2=543&kat3=&vid=1>)

Tab 3: Počty lipických koní u zahraničních chovatelů (dle podkladů LIF):

Místa chovu	Počty koní	Hřebci	Klisny	Hřebečci	Kobylky	Valaši
Djakovo-Lipik (Chorvatsko)	220	74	73	29	44	0
Pieber	360					
Lipica	358					
Szilvásvárád	262					
Topolčianky	200					
Sâmbăta de Jos	400					
Monterotondo (Itálie)	230					
Karadjordjevo (Republika Srbská)	30					
Vucijak (Srbsko)	130					
Celkem	2190	74	73	29	44	0

(Počty lipických koní u zahraničních chovatelů dle podkladů LIF, datum citace 17.2.2016. Dostupné z: <http://www.lipizzan-online.com/main.asp?kat1=64&kat2=543&kat3=&vid=1>)

3.8 Koncepce, šlechtitelské cíle a předpoklady v chovu obou plemen

3.8.1 Koncepce chovu obou plemen, šlechtitelské cíle

Směry a perspektivy chovu koní jsou obecně řešeny v dokumentu MZe ČR z 30.6.2014 Koncepce chovu koní v ČR (Koncepce chovu koní v ČR, datum citace 10.10.2016, dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/322677/Koncepce_chovu_koni_v_CR.pdf), kde je popsána a analyzována situace chovu koní, stanoveny hlavní záměry a rozvojové cíle, určeny priority záměrů, nástroje pro naplnění koncepce a řešena koordinace politiky sektoru koní (blíže viz část 3.8.2 práce).

Koncepce chovu starokladrubských a lipických koní včetně šlechtitelských cílů jsou řešeny v samostatných materiálech (viz dále).

3.8.1.1 Koncepce chovu starokladrubských koní, šlechtitelské cíle

Podle řádu plemenné knihy starokladrubského koně z r. 2015 celkový počet populace koní starokladrubských již v posledních letech víceméně stagnuje. Při stanovení a vyhodnocování šlechtitelského programu je vzhledem ke specifčnosti plemene starokladrubského koně nutné zohlednit následující aspekty:

- jedná se o málopočetnou populaci
- téměř 1/3 populace je v držení jednoho chovatele – Národní hřebčín Kladruby nad Labem.

Zásady koncepce chovu starokladrubských koní a šlechtitelské cíle populace jsou uvedeny v materiálu „Chovný cíl, šlechtitelský program, řád plemenné knihy starokladrubského koně“, který byl schválen rozhodnutím Ministerstva zemědělství ze dne 15.1.2015 (Chovný cíl, šlechtitelský program, řád plemenné knihy starokladrubského koně, datum citace 2.12.2016. Dostupné z: <http://www.nhkladruby.cz/prilohy/radpk15.pdf>).

Podle uvedeného dokumentu je pro starokladrubského koně stanoven tento chovný cíl:

- kůň středně velkého až velkého obdélníkového rámce s korektní stavbou těla, harmonickými proporcemi a typickou klabonosou hlavou s výrazným velkým tmavým okem,
- znakem koně jsou pravidelné kadencované chody s typickou vysokou akcí hrudních končetin v klusu,
- zachování jediného původního českého plemene koní v typu galakariosiera, s využitím k ceremoniální a reprezentativní službě, soutěžím spřežení, drezuře, baroknímu a rekreačnímu ježdění.

Žádoucí jsou dvě barevné varianty, a to bělouši a vraníci.

Bělouši: Jedná se o vybělující bělouše, jejichž kůže je tmavošedě pigmentovaná, s výskytem bílých odznaků (růžová kůže), s chlupovým pokryvem těla, který vykazuje u hříbat při narození základní barvy s různými odstíny a s odlišným stupněm prokvetlosti.

Vraníci: Kůže je tmavošedě pigmentovaná, vyjma odznaků, které jsou růžové barvy. Výskyt bílých odznaků je nežádoucí. Menší bílé odznaky jsou přípustné na spodní části končetin a na hlavě. Vyskytují se tři typy vraníků, a to:

- vraník s uhlově černou a lesklou barvou po celé roční období
- vraník s černou barvou bez lesku
- vraník s černou barvou bez lesku, který v letním období vykazuje hnědý nebo ryzí nádech černé barvy

Z plemenitby se nevylučují ani jiné barevné varianty klisen, hnědáci a ryzáci. Jiné barevné varianty hřebců jsou z plemenitby vyloučeny.

Znaky exteriéru starokladrubského koně jsou dle výše uvedeného dokumentu stanoveny takto:

- Hlava: Suchá s jasně zřetelnými konturami krajin, s typickým klabonosem, s výrazným velkým tmavým okem.
- Krk: Vysoko nasazený, přiměřeně dlouhý, klenutý a dobře osvalený.
- Kohoutek: Méně znatelný, dobře utvářený.
- Hřbet: Středně dlouhý s dobrou vazbou beder.
- Hrudník: Středně hluboký i široký se zaúhlením lopatky, které umožňuje typickou vysokou akci.
- Středotrupí: je oválné s dobře klenutými žebry.
- Zád': Středně široká, zezadu oválná, event. mírně střechovitá, dobře osvalená.
- Končetiny: Korektní, přiměřeně kostnaté s výraznými suchými klouby, se středně dlouhou holení, někdy se strmějšími spenkami a pravidelnými, velkými a pevnými kopyty.
- Chody: Pravidelné, kadencované s typickou vysokou akcí hrudních končetin v klusu, přičemž prostornost chodů v klusu není na úkor typické akce starokladrubského plemene.

Úkolem je zachovat starokladrubské plemeno s jeho typickými znaky, odpovídajícího typu, exteriéru a mechaniky pohybu. Je kladen důraz na genetiku, procentický podíl genů starokladrubských koní i přísné sledování vlastností souvisejících s jejich využitím a výkonností. Povinností je dodržovat šlechtitelský program, což má na starosti vedení Národního hřebčína, jež se opírá o odborné názory Rady plemenné knihy, veterinární a genetické komise, chovatelské komise i o názory členů hodnotící komise při třídění a výkonnostních zkouškách. Ve šlechtitelském programu jsou zahrnuta všechna systémová opatření zajišťující plnění chovného cíle. Nedílnou součástí chovu musí být kvalitní výcvik, pokračující po výkonnostních zkouškách u vybraných jedinců odborně vedeným tréninkem a účastí na významných soutěžích ve spřežení, ale i předvádění v jiných disciplínách (Gregor a Vítek, 2012).

Pro zachování starokladrubských koní je nutné udržovat co nejširší základnu tohoto málopočetného plemene (bez možnosti importu). Národní hřebčín bude i nadále pokračovat v záměru dávat k dispozici privátním chovatelům plemenné hřebce ze svého majetku.

Pro zachování charakteristických znaků plemene je třeba klást důraz na původní klasické kmeny Generale, Generalissimus, Sacramoso, Solo a Favory, ale zároveň podporovat uplatnění

kmenů neklasických Siglavy Pakra, Romke, Rudolfo, které vznikly právě za účelem udržení genetické variability, nezvyšování stupně příbuzenské plemenitby. K udržení nízké příbuznosti má napomáhat alternativní přípařovací plán, který nabízí vhodné rodičovské páry se vzájemnou příbuzností $f_x \leq 6,25\%$. Alternativní přípařovací plán je v Národním hřebčíně jedním z vodítek při tvorbě přípařovacího plánu, v privátním chovu je klisna ohřebeňá „v kombinaci z alternativního plánu“ zvýhodněna vyšší sazbou dotace.

Z publikace Národního hřebčína Kladruby nad Labem vyplývá, že situace v chovu starokladrubských koní je stabilizovaná, populaci nehrozí bezprostřední riziko, přičemž v posledních letech nedošlo k větším zvratům v dlouhodobých trendech. (Publikace Národního hřebčína Vyhodnocení šlechtitelského programu za r. 2014 - chov starokladrubských koní, 16.1.2015, datum citace 10.10.2016, dostupné z: <http://www.cmsch.cz/store/starokladrubsky-kun-2014.pdf>).

3.8.1.2 Koncepce chovu lipických koní, šlechtitelské cíle

Z Koncepce chovu lipických koní v období 2014–2020 vyplývá, že ve střednědobém výhledu nebude oproti uplynulým obdobím docházet k překotnému nárůstu počtu plemenných hřebců zařazovaných do plemenitby, klisen zařazených do chovu a tím i počtu narozených hříbat. Do r. 2020 tedy možno očekávat jen pozvolný růst počtu jedinců v jednotlivých sektorech. Počty plemenných hřebců by měly v následujícím období dosáhnout 18–20 jedinců, u klisen zařazovaných do plemenitby by mělo dojít k mírnému nárůstu a jejich počet by měl v roce 2020 dosáhnout 110-120 jedinců. S ohledem na celkovou ekonomickou situaci a koupěschopnost obyvatelstva by ani u narozených hříbat nemělo docházet k výrazně vyšším počtům oproti minulým obdobím. U koní nezařazených do plemenitby očekáváme mírný růst (sektor ostatních koní). V rámci ČR by měl být v roce 2020 celkový očekávaný počet lipických koní cca 400 jedinců (Koncepce chovu lipických koní v období 2014–2020, datum citace 10.10.2016, dostupné z: <http://www.cmsch.cz/store/koncepce-chovu-2014-2020.pdf>).

Šlechtitelský program lipických koní je popsán v řadě plemenné knihy. Cílem šlechtění je kůň odpovídajícího typu, souladného exteriéru s dobrým fundamentem a bezvadnými charakterovými vlastnostmi, s dobrým pohybem a typickou akcí hrudních končetin. Z dlouhodobého hlediska šlechtitelský program směřuje k produkci koní všestranně využitelných s důrazem na zachování typických plemenných znaků.

Podle zkušebního řádu je chovným cílem kůň středně mohutný, s ušlechtilými tělesnými proporcemi, obdélníkového rámce, hluboký a široký, převážně bělouš, všechny ostatní barvy jsou povoleny.

Znaky exteriéru lipického koně jsou:

- Hlava: ušlechtilá někdy klabonosá, upomíná na starošpanělské předky, proráží-li arabská krev, hlava je štíhlejší v nose mírně prohnutá obličejová část, kůň má velké výrazné živé oko,
- Krk: přiměřeně dlouhý, mohutný, klenutý a vysoko nasazený,
- Kohoutek: neznatelný,
- Hrudník: hluboký a široký s přiměřeně dlouhou lopatkou, umožňující typickou pohybovou akci, oválné středotrupí s nepřilíš dlouhou slabinou, mohutnou, širokou, dlouhou zádí,
- Končetiny: kostnatý suchý fundament, s výraznými suchými klouby, kratší holení, s tvrdými kopyty.
- Chody: elastické, kadencované a prostorné s typickou vysokou akcí hrudních končetin v klusu (předráží v horizontální poloze), kdy prostornost chodu v klusu není na úkor typické akce koní lipického plemene.

(Zkušební řád – chovný cíl lipického koně, datum citace 2.12.2016, dostupné z: <http://www.schlk.wbs.cz/Zkusebni-rad.html>).

Podle Koncepce chovu lipických koní v období 2014–2020 se dá v nadcházejícím období v rámci šlechtitelské práce předpokládat vzestup kvality chovaných jedinců. To koresponduje se současnou tendencí připouštět spíše méně klisen než v minulosti, přičemž jako matky jsou upřednostňovány kvalitní klisny. V budoucnu bude i nadále nutné soustavně dodržovat přísná měřítka pro hodnocení a selekci koní s cílem zachování stabilních exteriérových a charakterových standardů v rámci plemene. SCHLK v současnosti využívá spolupráci s EQUISERVIS KONZULENT, s.r.o. (poradenství v oblasti chovu koní prostřednictvím jejich konzultantů), a to při vedení evidence koní, označování hříbat a hlášení změn majitelů. EQUISERVIS KONZULENT, s.r.o. těsně spolupracuje s organizací Ústřední evidence koní ČR, která je součástí Národního hřebčína a pro SCHLK vede plemennou knihu. Jako hlavní nástroj pro určování výkonnosti lipických koní bude i nadále SCHLK využívat výkonnostních zkoušek hřebců a klisen. Tento typ testování koní je pro všechny chovatele ekonomicky a technicky nejlépe dostupný. Především u hřebců se svaz bude v budoucnu více orientovat na

testování ve sportu. Pro lipické koně přicházejí v úvahu nejvíce drezurní a vozatajské soutěže. Další oblastí, na kterou se bude svaz v budoucnu více zaměřovat, je prezentace chovatelů a jejich koní na výstavách a přehlídkách. Jednou z možností, jak zvýšit propagaci lipického koně v ČR, je organizace samostatných přehlídek lipických koní.

Důležitým bodem dlouhodobé koncepce podpory chovu lipického koně je využití moderních reprodukčních technologií, zejména inseminace mraženým nebo čerstvým spermatem či embryotransfer. Tyto metody dávají chovatelům mnohem větší výběr chovného materiálu s možností využití např. hřebců působících v zahraničí. V této oblasti bude SCHLK spolupracovat s některou z renomovaných tuzemských společností zabývajících se kompletním reprodukčním servisem. SCHLK prostřednictvím LIF spolupracuje s několika zahraničními svazy, které LIF zastřešuje. I nadále bude svaz vztahy rozšiřovat, prohlubovat a získané zkušenosti od zahraničních partnerů implementovat do našich podmínek. S výhodou centrální polohy ČR je vhodné využít chovatelského potenciálu ve spolupráci s Národním hřebčínem Topolčianky, hřebčínem Piber v Rakousku, či slovinské Lipici, nebo Bavorským svazem.

Odchov hříbat probíhá v současnosti bez centrální odchovny u jednotlivých chovatelů, majitelů chovných klisen. SCHLK by měl adekvátně reagovat na aktuální potřeby chovatelů lipických koní a být jim v této problematice nápomocen. Ve střednědobém výhledu bude vhodné uvažovat o zřízení centrálního zařízení pro odchov mladých koní se zajištěním komplexního servisu pro chovatele. Centrální odchovna koní vytváří předpoklady posuzovat kontinuálně vývoj rozdílných jedinců v daném místě v jednotných podmínkách. Centrální odchovna slouží jako velmi dobrý selekční nástroj pro chovatelské svazy a chovatele samotné. Plemennou knihu lipického koně zpracovává pro SCHLK v elektronické podobě Ústřední evidence chovu koní ve Slatiňanech.

V souladu s přijatou koncepcí by SCHLK měl i nadále podporovat aktivity v oblasti vzdělávání, zejména odborné chovatelské semináře, kurzy pořádané Národním hřebčínem Kladruba nad Labem, Zemským hřebčincem Písek a Tlumačov a ostatními uznanými chovatelskými sdruženími. Svaz by měl podporovat své členy v osvojování teorie chovu, v oblast výživy a reprodukce koní, jejich posuzování, stájovém managementu apod. V oblasti propagace se SCHLK zavázal podporovat chovatele registrované ve svazu zejména poskytnutím prostoru na webových stránkách svazu (www.schlk.wbs.cz), kde mohou zájemci z řad chovatelů bezplatně inzerovat své koně, nebo prezentovat své chovy. Svaz v současnosti připravuje i podporu jednotlivým chovatelům prezentujícím své koně na celostátních přehlídkách a výstavách. Rovněž plánuje větší prezentaci chovu lipického koně prostřednictvím

odborného časopisu Koně. SCHLK bude větší prostor využívat i na webových stránkách LIF (Koncepce chovu lipických koní v období 2014–2020, datum citace 10.10.2016. Dostupné z: <http://www.cmsch.cz/store/koncepce-chovu-2014-2020.pdf>).

3.8.2 Předpoklady k dosažení cílů v chovu obou plemen

V návaznosti na analýzu chovu koní, trendy v plemenářství a chovu v zahraničí, vývoj domácí a zahraniční poptávky po koních a službách spojených s chovem a užitím koní by ČR měla v souladu s přijatými koncepcemi usilovat o rozvoj udržitelného chovu koní na našem území.

Výchozím podkladem v dané oblasti je dokument MZe ČR z 30.6.2014 Koncepce chovu koní v ČR (dále jen „koncepce“). Jedním z klíčových problémů je dle koncepce neschopnost sektoru koní nabídnout na tuzemském trhu dostatek koní v kvalitě požadované poptávkou, která je pak uspokojena dovozy. Významným negativním faktorem ve vývoji struktury koní v ČR je nárůst počtu koní bez plemenné příslušnosti. To se pak musí negativně promítat do celkové úrovně koní u nás chovaných, ale i do celkového image chovu koní. Potenciál chovu a užití koní v zaměstnanosti v zemědělství, ale i při užití koní ve sportu, rekreaci a volnočasových aktivitách, cestovním ruchu, lesnictví a zdravotnictví, vytváří ze sektoru koní významný produkční sektor, který je důležitým hospodářským odvětvím, vytvářející pracovní místa jak v zemědělství, tak i navazujících sektorech. Z toho důvodu stojí za pozornost věnovat se cíleně podpoře chovu koní jak v rámci působnosti uznaných chovatelských sdružení, podpory zvyšování odbornosti a jejich vlivu a působení, jako odborné autoritě chovu koní, rozvoji služeb Zemských hřebčinců a cílené podpoře aktivit Národního hřebčína. Koncepce navazuje na materiál „Strategická vize chovu koní do roku 2013“, zpracovaný z iniciativy Asociace svazů chovatelů koní ČR.

Z koncepce vyplývají základní předpoklady a trendy vývoje sektoru koní:

- zvýšit počty koní s plemennou příslušností,
- promítnout požadavky trhu koní (dlouhodobé poptávky) do šlechtitelských programů, s důrazem na zavedení nejnovějších poznatků z oblasti plemenářství a šlechtitelství, včetně odchovu,
- při zachování současné úrovně činnosti uznaných chovatelských sdružení (dále jen „UCHS“) posílit podporou rozvoje odborných činností, zejména vytváření podmínek pro „vznik partnerství“ národní a mezinárodní spolupráce v rámci odborných platforem

pro spolupráci veřejného (výzkumu, školství) a privátního sektoru v chovu koní s cílem zvýšit kvalitu šlechtitelské a plemenářské práce UCHS i chovatelů,

- vytvářet podporu při zvyšování mezinárodní konkurenceschopnosti, včetně podpory rozvoje trhu koní, užití koní, zejména v návaznosti na pořádání sportovních akcí s mezinárodní účastí, cestovního ruchu a volnočasových aktivit – zejména mládeže.

Základní cíle koncepce jsou následující:

- zvýšit konkurenceschopnost a počty plemenného stavu koní, zejména u rozhodujících plemen z hlediska jejich počtu,
- přijmout motivační program opatření, která podpoří ve střednědobém horizontu náhradu vysokého počtu koní bez plemenné příslušnosti za koně s původem, s důrazem na český chov,
- přijmout opatření ke zvýšení stability příjmů a zaměstnanosti v sektoru koní.

Koncepce předpokládá tyto nástroje pro její naplnění:

Nefinanční nástroje:

- zvýšení úrovně šlechtitelské a plemenářské práce v chovu koní,
- podpora chovatelů s cílem zvýšit úroveň a strukturu koní chovaných na našem území,
- úprava legislativy v chovu koní napomáhající jeho rozvoji, zejména novelou zákona č. 154/2000 Sb., plemenářský zákon, o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat.

Finanční nástroje – podpory:

- národní dotace,
- podpory z fondů Evropské unie,
- přímá podpora chovatelů s cílem zvýšit úroveň a zlepšit strukturu koní chovaných na našem území.

(Koncepce chovu koní v ČR, datum citace 10.10.2016, dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/322677/Koncepce_chovu_koni_v_CR.pdf).

Česká republika patří mezi země s tradičním chovem koní. Jejich úloha a poslání v dnešní společnosti se neustále vyvíjí, a tak se s těmito ušlechtilými zvířaty setkáváme nejen při práci, v ozbrojených složkách a při různých ceremoniích, ale také při volnočasových aktivitách a sportu a v neposlední řadě při oblíbené hipoterapii. Chov koní vytváří pracovní místa v různých

oborech, jako je například zemědělství, lesnictví, trenérství, jezdeckví, veterinářství, krmivářství a kovářství. Při postupném naplňování přijatých koncepcí lze další vývoj chovu starokladrubských i lipických koní i chovu koní obecně očekávat s uspokojením.

4 Závěr

V rámci zpracování bakalářské práce byly v souladu s cíli práce analyzovány podklady související s historií chovu starokladrubského a lipického koně, s linií a charakteristikou plemen, exteriérem a vlastnostmi plemen a provedeno porovnání obou plemen. Součástí práce je i analýza propojení a společných znaků plemen, posouzení využití starokladrubského koně a lipického koně a hodnocení současného stavu v chovu obou plemen v České republice a zahraničí. Samostatnou část bakalářské práce tvoří analýza aktuálních koncepcí chovu obou plemen, šlechtitelských cílů a předpokladů dalšího rozvoje chovu.

Výměna rasově velmi příbuzného chovného materiálu bývala mezi hřebčiny Lipica i Kladruby nad Labem běžná. V době rakouskouherské monarchie hřebčiny promyšleně spolupracovaly, vazby polevily až v meziválečném období. Po druhé světové válce však k sobě oba hřebčiny opět našly cestu.

V chovu starokladrubských koní koluje krev koní lipických. Postupně zde působilo mnoho lipických hřebců, kterými byly připouštěny hrubší klisny. Nejvhodnějším plemeníkem pro osvěžení kladrubských koní tedy byl a stále zůstává lipicán, který je kladrubskému koni původem i formou nejbližší.

Velkou zásluhu na vzniku lipické rasy měly i kladrubské klisny. Do Lipice byly ve druhé polovině 17. století přivezeny klisny z Kladrub nad Labem a tam založily pět krevních linií, které můžeme vidět v mateřských liniích klisen všech současných hřebčínů s lipickými stády.

Starokladrubský kůň pochází ze stejných předků jako lipicán, ale je mohutnější tělesné stavby. Exteriér barokního typu lipicána se v mnoha znacích podobá kladrubskému koni, i když díky různým podmínkám odchovu a jiným směrem řízeného výběru zůstává stále lehčím a ušlechtilejším než čistokrevný kladrubský kůň. Od 30. let minulého století byl v Lipici chován kůň jezdeckého typu a v Kladrubech kůň těžšího kočárového typu.

ČR by měla v souladu s přijatými koncepcemi usilovat o rozvoj udržitelného chovu koní na našem území. Z podkladů Národního hřebčína Kladruby nad Labem je zřejmé, že situace v chovu starokladrubských koní je stabilizovaná, populaci nehrozí bezprostřední riziko, přičemž v posledních letech nedošlo k větším zvratům v dlouhodobých trendech. Z Koncepce chovu lipických koní v období 2014–2020 vyplývá, že ve střednědobém výhledu nebude oproti uplynulým obdobím docházet k překotnému nárůstu počtu plemenných hřebců zařazovaných do plemenitby, klisen zařazených do chovu a tím i počtů narozených hříbat. V nejbližších letech je tedy možno očekávat jen pozvolný růst počtu jedinců starokladrubského a lipického koně.

Při postupném naplňování přijatých národních koncepcí lze další vývoj chovu starokladrubských i lipických koní i chovu koní obecně očekávat s uspokojením.

Seznam použité literatury

ACHMANN R., CURIK I., DOVC P., KAVAR T., BODO I., HABE F., MARTI E., SÖLKNER J., BREM G. 2004. Microsatellite diversity, population subdivision and gene flow in the Lipizzan horse. *Animal Genetics*. 35 (4). 285-292.

AMBROŽ, L. 1957. Speciální zootechnika: učebnice pro vysoké školy zemědělské. Díl druhý, Chov koní. Státní zemědělské nakladatelství. Praha.

BÍLEK, F. 1925 Kůň starokladrubský. Zprávy výzkumných ústavů zemědělských. Ministerstvo zemědělství republiky Československé. Praha. 30 s.

DOBRUKA, L. J., KHOLOVÁ, H. 1992. Zkrocený vládce stepi. Panorama. Praha. 256 s. ISBN 80-7038-229-5.

DOVC, P.; KAVAR, T.; SÖLKNER, H.; ACHMANN R. 2006. Development of the Lipizzan horse breed, Reproduction in domestic animals. 41 (4). 280-285.

DUŠEK, J. 2011. Chov koní. Brázda. Praha. 398 s. ISBN 978-80-209-0388-4.

DUŠEK, J. 1992. Chov koní v Československu. Brázda, Živočišná výroba (Brázda). Praha. 173 s. ISBN 80-209-0168-X.

DUŠEK, J. 1995. Kůň ve službách člověka: Středověk. Apros. Praha. 262 s. ISBN 80-901100-6-1.

DYKOVÁ, Z., ZÁLIŠ, N. 2000. Plemenná kniha starokladrubských koní: Studbook of the Oldkladruby horse. Kladruby nad Labem: Národní hřebčín. 247 s. ISBN 80-238-6327-4.

ENCIU, M., C.; TAPALOAGA, P.R.; FOTEA, L.; DINITA, G.; LITOI, G.; DARLA, G. 2015. Researches regarding reproduction activity in two pure breed Lipizzaner breeding units, *Journal of Biotechnology*. 208. 39.

FLADE, J. E. 1990. Chov a športové využitie koní. Príroda. Bratislava. 451 s. ISBN 80-07-00252-9.

GREGOR, D. 2008. Lipicáni: Lipizzaners. Dalibor Gregor. Opava. 144 s. ISBN 978-80-903974-1-5

GREGOR, D. 2010. Lipicanci, naša ljubezen: Lipicáni, naše láska = Lipizzaner, unsere Liebe = Lipizzaners, our love. Dalibor Gregor. Opava. 87 s. ISBN 978-80-903974-7-7.

GREGOR, D., VÍTEK, M. 2012. Národní hřebčín Kladruby nad Labem: National stud farm at Kladruby nad Labem. Dalibor Gregor. Opava. 93 s. ISBN 978-80-904692-6-6.

HOLCOVÁ, I. 2004. Starokladrubští vraníci včera a dnes: krátký průvodce pro laiky. Dona. České Budějovice. 38 s. ISBN 80-7322-061-X.

KAPITZKE, G. 2008. Kůň od A do Z: plemena, chov, chování, jezdeckví, spřežení. Brázda. Praha. 411 s. ISBN 978-80-209-0363-1.

LERCHE, F. 1959. Naše koně: Československé chovatelství. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 313 s.

LERCHE, F. 1956a. Starokladrubský kůň. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 293 s.

LERCHE, F. 1956b. Státní hřebčín Kladruby nad Labem. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 98 s.

LOVSIN, E; FAZARINC, G; POGACNIK, A, BAVDEK S. 2001. Growth dynamics of Lipizzan horses and their comparison to other horse breeds. Pflügers Archiv. 442 (7). 211.

MICHAL, V. 1930. Lipicánský kůň. (Srovnávací studie morfológická a oekologická se zvláštním zretelem k chovu lipicána v čsl. Státním hřebčínu v Topolčiankách.). Ministerstvo zemědělství. Praha. 112 s.

MISAŘ, D. Chov koní. Brno: Vysoká škola zemědělská, 1992. ISBN 80-7157-031-1.

MISAŘ, D. 2011. Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Brázda. Praha. 295s. ISBN 978-80-209-0383-9.

MISAŘ, D., JISKROVÁ., I. 2001. Chov a šlechtění koní. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. Brno. 170 s. ISBN 80-7157-510-0.

NAVRÁTIL, J. 2007. Základy chovu koní. Ústav zemědělských a potravinářských informací Praha. Praha. 79 s. ISBN 978-80-7271-186-4.

NÜRNBERG, H. 1980. Lipizzaner: über die Nachzuchtgebiete des Lipizzaners und Lipizzanergestüte: 400 Jahre nach der Begründung dieser Pferderasse. Deutscher Landwirtschaftsverl. Berlin. 199 s.

PODHAJSKÝ, A. 1942. Die Spanische Hofreitschule Wien.

ŠTRUPL, J., LERCHE, F., WAKSMUDSKÝ, S., ZELENKA, J. 1983 Chov koní. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. 411 s.

VOSTRÝ, L.; PŘIBYL, J.; MACH, K.; MAJZLÍK, I. 2011. Genetic parameters estimation and breeding values prediction for linear described traits in the Old Kladruber horse. Journal of Animal and Feed Sciences. 20. 338-349.

Zákon č. 154/2000 Sb., plemenářský zákon (Sbírka zákonů ČR, Částka č. 49/2000 Sb., datum vydání 21.6.2000)

ZÁLIŠ, N. 1979. Bílí koně starokladrubští. Kruh. Hradec Králové. 32 s.

ZÁLIŠ, N. 1997. Jeho Milosti císařské obora koňská. Didot, litografické studio. Praha. 340 s. ISBN 80-238-0055-8.

ZECHNER, P; SOLKNER, J; BODO, I; et al. Analysis of diversity and population structure in the Lipizzan horse breed based on pedigree information, 2002.

Elektronické monografie, www stránky, databáze

Dražan, J., Machek, J., Regner, K., Luka, V., Perníček, M., Lukášek, M., Hojer J., Novotný, M., Gallas, J., Gaudníková, J. Koncepce chovu koní v ČR [online]. Ministerstvo zemědělství. 30. června 2014 [cit. 2016-10-10]. Dostupné z

<http://eagri.cz/public/web/file/322677/Koncepce_chovu_koni_v_CR.pdf>

Ježková, M. Ministr zemědělství: Mimořádnou hodnotu kladrubského hřebčína chceme sdílet s celým světem [online]. 9. června 2016 [cit. 2016-02-19]. Dostupné z

<http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2015_ministr-zemedelstvi-mimoradnou-hodnotu.html>

Jindráková, K. Masaryk a koně: 1918-1935, 2.část – hradní koně [online]. 23. července 2003 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z <<http://www.equichannel.cz/masaryk-a-kone-1918-1935-2-cast-hradni-kone>>

Hřebčín Favory [online]. [cit. 2017-02-10]. Dostupné z <<http://www.favory.cz/>>

Koncepce chovu lipických koní v období 2014–2020. [online]. [cit. 2016-10-10]. Dostupné z <<http://www.cmsch.cz/store/koncepce-chovu-2014-2020.pdf>>

Národní hřebčín Kladruby nad Labem [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z <<http://www.nhkladruby.cz/>>

Národní hřebčín Kladruby nad Labem, státní příspěvková organizace. Chovný cíl, šlechtitelský program, řád plemenné knihy starokladrubského koně. [online]. 15. ledna 2015. [cit. 2016-12-02]. Dostupné z <<http://www.nhkladruby.cz/prilohy/radpk15.pdf>>,

Ročenka 2014 - Svaz chovatelů lipického koně ČR. [online]. [cit. 2016-10-10]. Dostupné z <http://schlk.wbs.cz/rocenka_2014.pdf>,

Svaz chovatelů lipického koně [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z <<http://www.schlk.wbs.cz/>>

Španělští habsburkové [online]. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z
<https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0pan%C4%9B%C5%A1t%C3%AD_Habsburkov%C3%A9>

Váleční koně – war horses [online]. [cit. 2016-02-22]. Dostupné z
<https://www.facebook.com/pg/valecnikone/photos/?tab=album&album_id=551111568314912>

Vyhodnocení šlechtitelského programu za r. 2014 - chov starokladrubských koní 16.1.2015 [online]. [cit. 2016-10-10]. Dostupné z <<http://www.cmsch.cz/store/starokladrubsky-kun-2014.pdf>>,

Zkušební řád – chovný cíl lipického koně [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z
<<http://www.schlk.wbs.cz/Zkusebni-rad.html>>